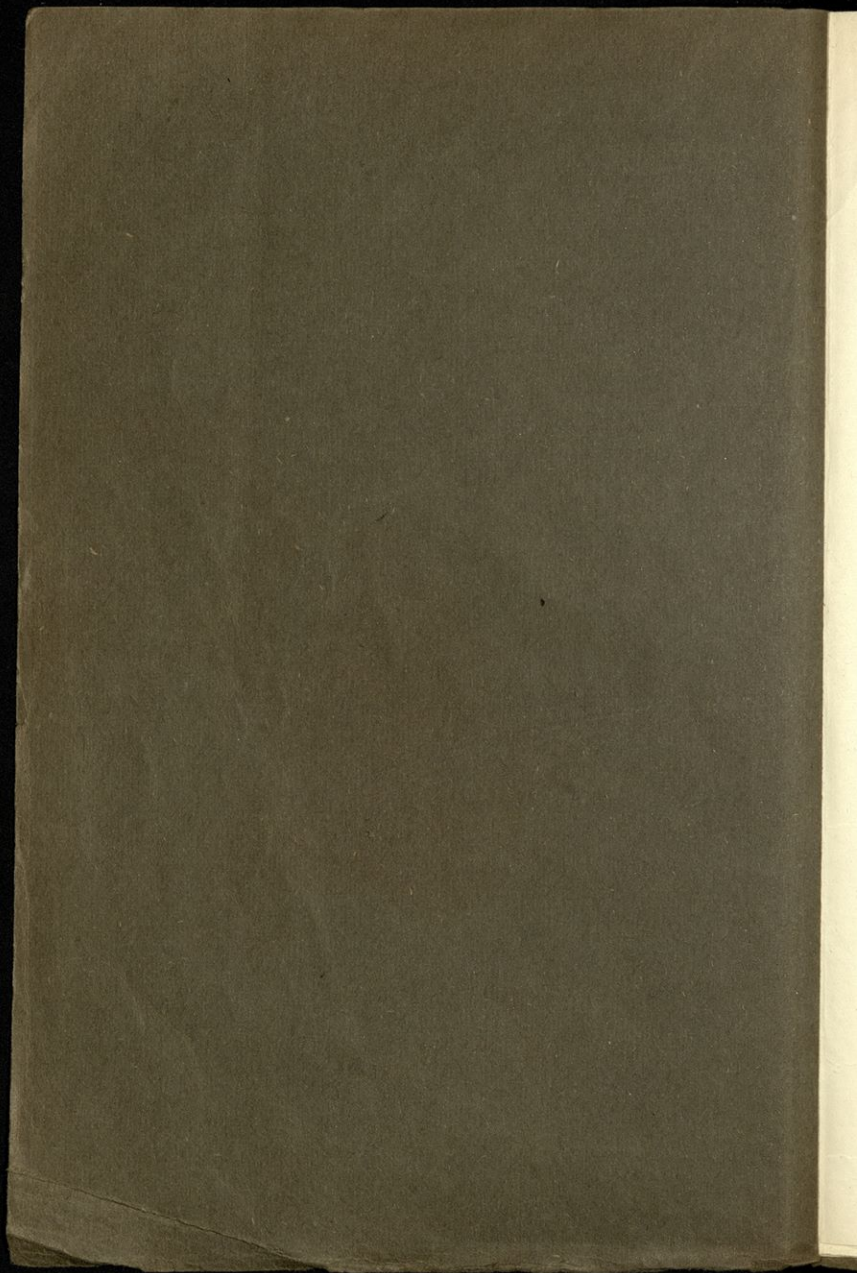

134639 -

časopis sa slov. jazyk. v. 1. 1898. v. 1. 1898.

Na obsah 1-4 strany. 2. 1898.

Ivan Prijatelj:

Klasje

... v domu, na polje. Vrtička nastojila del slovenskih pisateljev v določeni ...
... literarni vlogi. Kritičnost kritični in knjižničarstvu podobna ...
... Knjižnica in študij. V Ljubljani 1898.

(Ljubljana, tiskarna iz Jankovega (1898))

Kljub temu da Stritarjev estetsko-kritični uvod k zbirki ...
... Progovorih v Priloge v Klasje v 1161 strani o v ...
... skem o čitju in priučevanju nove, vendar močno ...
... tisti, da je Levstik protokoval prvi, ko je dne 15. apr. 1898 ...
... glas stritarja, da po ta njegov spis zgodnja v našem slovenski ...
... Eponimost tega Stritarjevega del estetsko-kritičnega uvoda ...
... nam slovenskim v o v o d k v r t i č k a n a s t o j i l a ...
... a s t i k. Očividno pa je Stritar v tem uvodu razvil literarno- ...
... umetniški program, nasploh estetsko-kritični program ...
... -kajor kaj je on koval. Torej v tem programu da je Stritar ...
... mali in majhni slovenski literarni program, za Stritarja ...
... knjižni, starih literarnih rešitev, ki so je zdaj ...
... imela, poznati kot: knjižni splošno, Stritarjevo programsko ...
... svetožalje je bil in kamor, ki je so program dveh literarnih ...
... novorodni, mladolitovskih, literarni generaciji kot enotnega ...
... organiziranu, vsebinsko, dober za naša najmlaj vsak za ...
... svojo osebo iz tega razloča. Levstik in Jancič, definitivno po ...
... so mu dal slovo žele ustanovitelj. Ljubljanska zveza ...

A kajti, ko je za Stritarjev spis v spomlad 1898 izšel v ...
... prvem zbirki "Klasje" (estetsko-kritični uvod k zbirki) ...
... deloval -- zlasti g svojih delih, zlasti slovenskih ...
... literarni, literarni, napredno ...
... skem, naraščanju, kot pravo razodetje, dočim je na prvake ...
... napravl vtišek, kot napovedi, kar je v resnici tudi bil ...
... Eden človek, ki bi bil literarni, moral, Stritarjevo ...
... celotni svetovale inahke na slovensko literarno življenje ...
... ceptaj, ki se vedno naš literarni in priučevalski ...
... predstavitelj, vsek vsek, tudi literarni, to ...
... v zbirki. A on je naš takšno veselo in svetlim v svetovnih ...
... literarnih, vseh, da mu literarni je, to ...

Ivan Prijatelj:

Klasje

z domačega polja. Zbirka najboljih del slovenskih pisateljev z dodanimi kritičnimi uvodi, življenjepisnimi črticami in kamnotiskanimi podobami. Nabrala in izdala Jož. Jurčič in Jož. Stritar. V Ljubljani 1866.

(Zaključek razprave iz lanskega letnika.)

Kljub temu, da Stritarjev estetsko-kritični uvod k izdaji Prešernovih »Pesmi« v »Klasju« v literarno zgodovinskem oziru ni prinesel bogve koliko novega, vendar moramo reči, da je Levstik prorokoval prav, ko je dne 13. apr. 1866 pisal Stritarju, da bo ta njegov spis »epoha v našem slovstvu«. Epohalnost tega Stritarjevega bolj estetično-opisnega nego literarno-zgodovinskega eseja je obstojala v tem, da je bil v njem Slovencev nanovo odkrit njihov največji pesnik. Obenem pa je Stritar v tem uvodu razvil literarno-umetniški program nastopajoče generacije »Mladoslavencev« — kakor ga je on pojmoval. Vprav v tem programu pa je tičala mali in mladi slovenski literaturi neprimerna, po Stritarju iz velikih, starih literatur recipirana sestavina, ki se je skoro imela pokazati kot »kamen spotike«. Stritarjevo programsko svetožalje je bil ta kamen, ki je že po preteku dveh-treh let povzročal »mladoslovenski« literarni generaciji kot enotnemu organizmu precejšnje težave, dokler ga nista najprej vsak za svojo osebo iz njega izločila Levstik in Jurčič; definitivno pa so mu dali slovo šele ustanovitelji »Ljubljanskega zvona«.

A takrat, ko je ta Stritarjev spis v spomladi 1866 izšel v prvem snopiču »Klasja« (obsegajočem prvih 6 pol zbirke), je deloval — zlasti s svojo proti dotedanji »starslovenski« grobotilististični ideologiji naperjeno noto — pri »mladoslovenskem« naraščaju še kot pravo razodetje, dočim je na »prvake« napravil vtisek bojne napovedi, kar je v resnici tudi bil.

Edini človek, ki bi bil takrat mogel preprečiti Stritarjevo cepitev svetožalne mladike na slovensko literarno drevesce, cepitev, ki se tedanji naši mladi literaturi ni prilegala, dasi je predstavljala visok vzorec velikih tujih literatur, je bil — Levstik. A on je imel takšno veselje nad svojim v svetovnih literaturah verziranim učencem, da mu takrat te note niti

D 2248/1952

poizkusil ni korigirati, marveč se je — kakor smo videli iz njegovega pisma z dne 13. apr. 1866 — brezpogojno poklonil Stritarjevemu estetičnemu talentu. Na to pismo je poslal Stritar Levstiku naslednji svoj odgovor z dne 18. apr. 1866:

»Dragi moj!

Lepo sva pa začela svojo reč! Praviš, da sem Te kadil — obilo si mi povernil to vsmiljeno delo. Če bova tako ravnała zanaprej, kak razloček pa bo med nama in tisto Bleiweisovo bratovšino! Naj bo tega konec! Prekajen prešič je — pleče; — prekajen človek — fi te bodil!

Močno se motiš, če misliš, da bo moj spis komú vseč — ko bi v resnici kaj prida bil — svet ti ne more odpustiti če hočeš bolj pameten biti, kakor on! Zdi se mi da sem Ti že rekel, da mi nič mari kaj svet misli in govori o mojem delu; da je Tebi malo po volji — to mi je popolnoma dovolj, in me v resnici veseli, kaj bi tajil! Tem bolj pa mi je žal, da mi ni čas pripustil, da bi bil svoje misli boljše razložil in jim lepšo obleko däl.

„Pripravljal“ se pač nikoli nisem k tacemu početju; od nekda sem imel veliko veselja za vse, kar se tiče umetnosti, in po posebni sreči sem imel več priložnosti kakor marsikteri mojih verstnikov, da sem se seznanil s to in uno rečjo. Posebno pa mi je koristilo popotovanje v Pariz. V Monakovem, Parizu in (nazaj gredé) v Draždanah se mi je zares „odperl“ nov svet. Zlasti pa se nisem mogel odtergati od Pariškega Louvra! To so Ti bili zlati časi! Pa to življenje! Zdelo se mi je res, kakor bi létal „breztelésen“ od mesta do mesta, od kraja do kraja, Solnograd-Monakovo-Stuttgart (s Cannsftadom!) Karlsruhe, Baden-Baden! Pariz z vso okolico! Boulogne-Calais, Brüssel, Kolonja, dva dni po Renu! Frankobrod-Wiesbaden, Homburg-Weimar, Draždane-Praga, to so mi zvezde — ne — prava svitla rimska pot v „mojega življenja“ lepši polovici“. Le zdi se mi da sem bolj vžival ta čas, kakor pa učil se od njega! Naj bo! post mortem nulla voluptas! Pa že preveč te čenčarije! Ne morem Ti dopovedati, kako neznano bi me veselilo ko bi se mogel enkrat s Tabo pošteno pogovoriti in pomeniti — rad bi vedel kak rezultat si našel Ti, kaj misliš o svetu, o življenji — o človeku in o babi in enacih rečéh! rad bi primerjal svojo „rajtengo“ s Tvojo; Ti ne véš kako prijetno je pogovarjati se s človekom, ki nas umé — pa ni veliko pametnih ljudi na svetu — še manj pa poštenih — če jih kaj veš — pošlji mi njihovo adresó! Nar ljubše pa seveda mi bó če prideš sam! prijetno pa je tudi če more človek „v božjem strahu“ norce vganjati, tako da se bog ne žali in se greh ne déla — Kdo zná to bolje ko ti. Dulce est dissipare in loco (f. j. loco: Retjel) ali se še kdaj spominjaš tistega časa! jez skorej sentimentalno postanem če se ga spominjam! Morda se Ti bo malo čudno zdélo kar Ti bom rekel zdaj, pa nič ne dé. Skušil sem nekoliko svetá, in zgubil sem precej vse illusije — vendar pa mislim da dva poštena človeka bi se imela združiti in sprijazniti — in marsikaj bi jima bilo mogoče. Nikomur še nisem ponujal svojega prijateljstva — ki mi je še zmirom ostalo sveto neoskrunjeno imé! Ponújam ga Tebi — v resnici — če mi hočeš biti prijatelj — skazal mi boš svojo prijaznost nar boljše s tém, da boš z mano popolnoma odkritoserčen v vsaki reči — in jaz bom s tabo! Kajenja pa naj bode konec! Češ? —

Še le danes mi je Jurčič odgovoril; pravi da je strašno len! lepa reč! Napak mi je, da pride še le konec tega méscá na Dunaj — pravi da mi bo za gotovo prinesel Tvoje reči prosim Te še dvojega. Pošlji kolikor moreš, ne zbiraj in pa piši — kako misliš da bi se Tvoje reči nar boljše postavile po verstí; se vé da tudi proze! In pa kolikor Ti je mogoče podpiraj naji tudi z dobrim svétom; ktere reči misliš naj bi se posebno izbirale — Čudno se mi je zdélo, ko mi je nekdo pravil, da si našega (prej

„nadepolnega“ zdaj) „slavnega“ pesnika Kréka (sic!) še precej hvalili! — To je laž, natolcevanje — preklinovanje, obrekovanje — to ni mogoče! ali pa tudi poznaš Kreka? si ga preštudiral, kakor sem ga jez? — Če si kako misel našel v njem — povej mi jo; ali je mož zdrav? Kdor je spisal „Ježo na Parnas“ ne more imeti vsmiljenja s tem bledim mladenčcem, če imaš še tako mehko sercé. „Triglav“ nama je dal „wink!“ zakaj nisva zbrala tudi Kreka? Triglav nama „wink“!! Wagner nama je imenoval tudi „Bilca“!! — Pa Lujiza Pesjakova!! — Križ bo imel človek s Tomanom! Umka imam osebno rad — taka poštena, pohlevna dušica je. Bike pobijati — svinje klati — tudi še teleta — to človek še se zmore, ali jagnjeta daviti, piškam vratove zavijati — to je težava — serce se človeku terga — Kako Te mило gleda s solznimi očmi — kamen bi se omečil (misli na svojo „sernico“) — o — kritika sicer mora priti, ali gorjé mu — po komur pride! Mirna šiba o zakaj sem... itd. človek nazadnje prav elegičen postane — to bo slaba kritika — tréba se bo s čim razserditi — že vem, mislil bom na našega (ljubl.) škofa!! Kaj si boš mislil — da tako čenčam? zato pa — zadostil! Zdrav bodi, pa dobro se imej — misli včasí náme — pa piši mi — kadar nimaš družega opravka — kar Ti na misel pride — vse mi je ljubó.

Ves Tvoja

Str.

Na Dunaji 18/4 66.

Ali bi bilo morde tréba tudi o tistih Pr. pesmih ki niso v njegovi zbirki — morebiti na koncu kako spregovoriti. Ko je bilo že prepozno, mi je še le na misel prišlo, da bi bilo treba kacega predgovora.

oberni:

Zdaj imam tri Preširnové rokopise — sta Tvoja autentična? — podobna si nista posebno! moj je pa zopet drugačen — pa to ni taka reč. Kar praviš o gazelicah je pač resnično — pa saj sem ravno tisto rekel o sonetih — saj bi mogel človek takó zmirom eno ponavljati.

Da je Preš. hotel pokazati — kar Ti praviš, je tudi res, samó da tega jez nisem mogel tako povédati — ker sem to reč drugače obernal, da je Pr. vsako svojo misel izgovoril v nar. pripravníši obliki — Sevéda bi bilo tréba govoriti o obliki v ožjem pomenu — o verzu — rimah itd. — todá — ni mi čas pripuščal. Saj sem ti rekel, zakaj pa nisi Ti pristavil — kar se Ti je zdélo? —

Zbogom!¹

Prvi snopič »Klasja«, obsegajoč 6 tiskanih pol, od katerih je ravno polovico zavzemal Stritarjev uvod (12 strani življenjepisa, naslovljen »Preširnovó življenje«, 36 strani pa estetično-kritični esej, naslovljen »Preširnové poezije«), dočim so drugo polovico izpolnjevale Preširnové »Pesmi«, ponatisnjene v zapovrstnem redu »Poezij« pesnikove izdaje (nekako do srede »Lenore«), napovedan, da izide dne 20. apr. 1866,² je končno v zadnjem tednu aprila izšel. Posamezni snopiči so izhajali v provizoričnem ovitku; in sicer je samo prvi snopič izšel v ovitku s kamenotiskano »glavo«, na kateri se je okrog

¹ Original pisma v licejski knjižnici ljubljanski v Levstikovi zapuščini. Odlomek iz pisma v moderniziranem pravopisu natisnjen v uvodu moje »Stritarjeve antologije«, str. 22—23.

² »... napoveduje se za 20. dan 1. zvezek „Klasja z domačega polja.“ (Novice z dne 18. apr. 1866, str. 131.)

ornamentalnega ogrodja vila slovenska trobojnica z glavnim naslovom zbirke in z imeni pesnikov, čijih dela so bila v programu, porazvrščenimi v pramenih trobojnice na tak način, da so na štirih voglih stala imena: Prešeren, Levstik, Jenko, Vodnik, imena nekaterih ostalih pesnikov pa vmes. To »glavo« je založnik Wagner od drugega snopiča dalje nadomestil s cenejšim tipografskim ovitkom, izjavljajoč, da »prve platnice niso bile vsem očem po godi«. Na tretji strani ovitka prvega snopiča vabi založnik naročnike z besedami: »Uže kakoršen je ta prvi snopič, priča, da sem za ‚Klasje z domačega polja‘ storil več nego obljubil. V tem načinu mi je pa le potem še dalje ravnati mogoče, ako se oglasi več prijateljev narodnega slovstva, in zlasti, ako si bode čestito duhovstvo še bolj v svesti svoje dolžnosti, to početje podpirati, kolikor je največ mogoče.«

Iz navedenih besed se vidi, da je založnik polagal veliko važnost na to, kakšno stališče zavzame nasproti njegovemu literarnemu podjetju slovenska duhovščina, tvoreča v onem času večino slovensko zavedne inteligence. »Moniteur« konservativne »staroslovenske« stranke, h kateri se je prištevala z malimi izjemami vsa naša tedanja duhovščina, so bile »Novice«, čijih urednik dr. Janez Bleiweis se je to pot zoper svojo navado izredno požuril s svojo sodbo o novi izdaji, s katero so »mladini« — Jurčič-Stritar-Levstik — povzdigovali na svoj kulturni ščit onega Prešerna, katerega je vprav Bleiweis zdaj malone že 20 let zatemnjeval s Koseskim. Ker se Bleiweis sam ni čutil dovolj zvedenega v literarnih vprašanjih, si je pri spisovanju te kritike pridružil v pomočnika nekdanjega pesnika in pisatelja Podgorskega, »iz politike ponižnega« Luko Svetca, s katerim sta skupno sestavila oceno novega Prešerna. Ocenjevatelja sta se pomudila najprej ob Stritarjevem pri-spevku, glede katerega sta ugotovila, da »je življenjepis celó na kratko načrtan«. V tem oziru sta imela prav, pri čemer pa se mora upoštevati, da Stritar sam nikdar ni hotel biti zastopnik biografske, marveč zgolj estetične kritike. A tudi Bleiweis in Svetec sta si iz pesnikovega življenja želela samo izvestne vrste biografskih podatkov, n. pr. o pesnikovem občevanju »z mnogimi slovanskimi možaki, kakor s Čelakovskim, Stanko Vrazom itd.« — dočim se jima ni zdelo zanimivo »ali je bil Prešerin — v to ali uno zaljubljen«. S to opazko je Bleiweis po svoji stari navadi, pokoren Jeranovemu pokroviteljstvu, najprej pokazal na glavni mejnik, ki so ga stavili naši »Staroslovinci« slovenskemu pisatelju, namreč na erotiko. To je smatral za potrebno tudi v tem slučaju, v katerem je bil idealistični Stritar, kakor smo videli, to »ljubezen« presadil na zemljo iz nebotičnih višav. Nato se je Bleiweis v svoji kritiki

obširneje pomudil ob Dagarinovem avtodafeju, ki ga je sicer tudi Stritar negiral; zavrnivši požig pesnikove literarne ostaline kot »tendencijozno pravlico«, je pristavil, da »se dobro vé, da Prešerin svojih del ni skrival in tudi taka je rad dajal iz roke v roko, ki jih ni hotel natisu izročiti; znano je pa tudi, da zadnja leta se pevec naš ni dosti več vsedal na Pegaza«. ³ V zadnjih besedah je tičal moralistično iztegnjeni kazavec na Prešernove nenatisljive šale in pod pristavkom, da pesnik zadnja leta ni več pesnil, se je že napovedoval zbodljaj, ki ga je Bleiweis javno izustil šele dne 14. apr. 1880. leta v obliki: »... zakaj ne, vsi dobro vemo!« — V nadaljevanju svoje kritike devata Bleiweis in Svetec pod lupo Stritarjev estetično-kritični esej o Prešernovih pesmih. Piscu priznavata »izurjeno pero« — pohvala, ki jo pa takoj nato oslabujeta in omejujeta s tem, da pretiravata pomen Stritarjeve opazke, da je njemu na pesniku-ljubljenca »vse lepo, vse ljubo, še celo njegove napake«. Pravita, da so prireditelji te izdaje opravili kritiko Prešerna zgolj v korekturah teksta, »ki jih pa nismo pričakovali«. »Zato se ta [Stritarjev] sestavek res more bolj imenovati himna kakor kritika Prešernovih pesem... Po takem je pa tudi čisto naravno, da v oziru na našo literaturo (pesniško) pred Prešernom je videl le Vodnika, vrstnika Prešernovega nobenega in tudi potomca nobenega.« Bleiweisa je seveda zbodlo zlasti to, da so Stritarju, entuziastu in estetu, ob visoko-artistični Prešernovi postavi v nič zlezli — Koseski in »staroslovenski« pesniki diletanti! Kot pretežni politik izkuša nato Bleiweis degradirati visoki kulturni pomen Čopovega kroga, trdeč v popolnem nepoznanju in neumevanju naše visoke romantike, da »je vse delovanje tedanjih rodoljubov v mični ‚Čebelici‘ le bolj zabava bila kakor globokeje národno gibanje«, očitek, ki so ga še v nedavni dobi ponavljali razni naši »hejslovanski« agitatorji za — Bleiweisom! Kot izrazit utilitarist se izpoveduje Bleiweis v naslednjih besedah svoje kritike: »Zato slavijo hvaležni Slovenci in bodo slavili na veke Vodnika našega prvega buditelja, a ne zavoljo samih pesem njegovih. Pesem je sicer krasna stvar; al le ena cvetlica je med družim cvetjem na narodnem polji.«

Nato pa odkrije Bleiweis svojo glavno rano, ki mu jo je bil zadal Stritar v svojem spisu s tem, da je v njem kot v povračilo za Bleiweisovo dolgoletno zamolčevanje Prešerna — zamolčal njegovega ljubljenca Koseskega, pesnika »Slovenije«, njega, o katerem pravi tukaj Bleiweis, da mu »je svet izvedencev že davno ves navdušen priznal slavo, da je prvi v pesništvu odprl nam pred njim neznane, čudapolne zaklade

³ Novice z dne 2. maja 1866, str. 146.

jezika slovenskega, njegovo neizmerno krepost in veličanstvo«. »Nobeden pa ni brez marog!« vzklika Bleiweis in — ne da bi se tu ali da bi se bil sploh kdaj doteknil le ene pegice Koseskega — se mož loti Prešerna, sicer v indirektni obliki, pišoč: »Če tudi mi ne prikladamo tistim, kateri Prešernu očitajo, da je v jeziku bil ‚enostransk Kranjec‘ in še posebno ‚Gorenc‘ [— tudi ta očitek, ki si ga niti Bleiweis tu ne upa naravnost od sebe zapisati, očitek, ki se je delal pesniku, temeljčemu globoko v domačem plemenu, se je ponavljal še ob Prešernovi stoletnici! —] in da je to očitno kazal s silo, s katero je vsaki besedi nakladal a k c e n t e [Bleiweis — optični estet!], da se mu je mrzilo bližanje našega jezika jeziku naših južnih bratov [to piše oni Bleiweis, ki je sam najenergičneje pomel iz naše literature Razlagov ‚lunin jezik‘!] — da so njegove pesmi vse polne elizij... o katerih sploh Koseski trdi, da so večidel le lenoba pesnikarska [elizij ima vse polno tudi Koseski, pa jih kar lepo ne zaznamenuje z apostrofi!] — da je Prešerin največ in najraji ‚zaljubljen e‘ pel [Jeranovo konjsko kopito!] — da kakor je bil mojster v sonetih, ottavi rimi in terci rimi, je bil slab v d i s t i h o n u itd., bili bi vendar želeli, da bi se bilo saj to opomnilo, v čem naj se ne posnema Prešerin...« Končno Bleiweis graja nekatere tudi za ljudsko izdajo verzov preradikalne Levstikove prenaredbe ter modernizacije Prešernovega jezika, pri čemer se sam postavlja v pozo filološke kritičnosti in pietete, pišoč: »Sklepamo tedaj te vrstice sè živo željo, naj se nam ne prenareja Prešerin v nobeni stvari, ki sega sploh čez pripuščeno mejo, da ga imamo tacega, kakor se nam je s a m dal; saj so nam tudi njegove napake ljube.«⁴

Ta »noviška« kritika »Klasja« predstavlja svojevrsten kulturno-historičen dokument. V bistvu je to nov spopad med Bleiweisom in Levstikom kot dvema predstaviteljema dveh kulturnih pravcev, »staroslovenskega« in »mladoslovenskega«. Pišoč to kritiko, je Bleiweis začutil, da Levstik s svojimi nazori ni več osamljen, marveč da se je vprav ob »Klasju« okoli njega zbrala sicer majhna, a mlada in čila borbena četa, ki je pretila postati organizacija, zvezana med seboj ne po kakšnih statutih, ampak po sorodnosti stremljenj. In ravno v »Klasju« je poizkusila vkorakanje v Slovenijo preko »trnjeve ograje« »Staroslovenstva« — s pesmijo, z najlepšo slovensko pesmijo Prešernovo! Iz onih Prešernovih pesmi, ki jih je Bleiweis po Jeranovi zapovedi desetletja zamolčeval, je bil v uvodu te izdaje Stritar stkal mladi četi sijajen bojni prapor...

⁴ Novice z dne 9. maja 1866, str. 152.

Bleiweis je s pomočjo Svetca v svoji kritiki izkušal oblediti to zastavo, češ: kaj bo pesmica? »Le ena cvetlica je med družim cvetjem na narodnem polji.« On, ki je bil v svojih »Novicah« predvsem vrtnar drugega, neposredno koristnega trtja in povrtja, on, ki se je navduševal kvečjemu za kričeče nakošatene papirnate »rože« Koseskega, je poizkušal omalovaževati globoko intimno Prešernovo pesem. On, ki se je mogel povzpeti edino do Kopitarjevega »avstroslavizma«, oprtega na naivno vero, da bo nekoč Avstrija spoznala, da je pravzaprav slovanska država, in pa na nič manj naivno zaupanje, da jo bo do tega spoznanja privedel katolicizem, isti Bleiweis, ki ni imel niti pojma o dosedaj najvišji formulaciji »slovenske ideje«, o Čop-Prešernovi vzpostavitvi Slovencev kot naroda, stremečega na podlagi samoodločilne volitve »vere in postav« v tesni zvezi z ostalimi slovanskimi brati v prijazno-sosednje sožitje z vsem človeštvom,⁵ ta Bleiweis je pesniku »Zdravljice« očital, da je bilo vse njegovo in njegovih »čbeličarjev« delovanje »le bolj zabava kakor globokeje národno gibanje«, da so bili ti visokoumní možje le bolj nekaki mični popevčkarji in kvečjemu akademični »slavisti«, ne pa zavedni Slovani. Slovan pa mu je bil seveda bobnar Koseski, ki niti svoje lastne družine ni naučil slovenski. Kar je potem v svoji kritiki v potu svojega obraza naštel na Prešernu »marog«, naštel s hinavsko opombo, da on »ne priklada tistim«, kj so te maroge izteknili, to sta mu našepetala najbrž Svetec in Jeran. Bili so to »akcenti«, apostrofi, nasprotovanje slovensko-hrvaškemu jezikobrodstvu (ki sta ga on in Jeran včasih tako uspešno in hvalevredno sama pobijala⁶), zaljubljene pesmi, distihon itd. Edino to, kar je najbrž Svetec narekoval Bleiweisu v pero glede nekoliko preradikalnega in presamovoljnega Levstikovega popravljanja ter prenarejanja Prešernovih verzov, je imelo v tej kritiki do neke mere svojo upravičenost.

Ta »staroslovenska« kritika »mladoslovenske« nove izdaje Prešerna, izišle v I. zv. »Klasja«, se je završila v »Novicah« dne 9. maja 1866, ko se je bil Jurčič že vrnil z velikonočnih

⁵ Prim. moje »Duševne profile naših preporoditeljev« (Ljub. zvon, 1921, str. 723—726).

⁶ To Prešernovo nasprotstvo do slovensko-hrvaškega jezikovnega zblizanja je bil morebiti v kritiko vteknil oni Luka Svetec, ki je bil ravno v tem letu izoblikoval (seveda zgolj v privatnem dopisovanju z drjem. Vošnjakom) silno važno idejo južnoslovenskega političnega edinstva v Avstriji ali tudi zunaj nje. Kakor skoraj vsi naši kulturni delavci do prevrata — a večina njih samo kot pretvezo stremitve po političnem edinstvu — je tudi Svetec poudarjal jezikovno edinstvo, pri čemer pa ni on sam nikoli nehal pisati v slovenskem književnem jeziku, s pomočjo katerega se je naš narod do prevrata držal ne samo politično, ampak tudi kulturno pokonci — vse to po primeru »slovenske ideje« onega našega Prešerna, kateremu so se tukaj zaradi nje delali očitki!...

počitnic na Dunaj. Jurčiča kot organizatorja podjetja je tudi najprej zgrabila, da je prijel za pero in pisal Levstiku kot duševnemu očetu združene čete naslednje, nedatirano (najbrž 10. ali 11. maja 1866 napisano), v prvih stavkih malce mladeniško-maloupno, a proti koncu že bolj samozavestno pismo:

»Dragi gospod Levstik!

Kaj pravite o kritiki očeta modrijarha in ribniškega panjú? Mene je marsikaj, to pa me veseli, da se Stritar vsemu le — smeja. Ko bi le tiste besede ne bile predete, kjer ste enklitiko skrivali s prvega mesta⁸ — za vse drugo bi se dalo možá Bl. prav grdo razčesati. Samo tega se bojiva, da ne bi ravno zaradi te hudobne, čeravno površne kritike naročniki odpadali. Vem, da se Wagner že kesá, da je dal to reč fanfinom v roke (kakor se je baje v kranjski čitavnici in v neki družbi v Ljubljani djalo). Zato sem mu denes v Stritarjevem in svojem imenu pisal, da odstopiva, če more in hoče družega izdajatelja dobiti. Meni bi se prav ustreglo, ker ta očančev vik gotovo ni bil zadnji. Saj ste brali kaj pravi o Koseskem! In ravno otódi sem dobil poročilo da 50 naročnikov v Celji — največ mladih ljudi — želi, da bi se tudi izvrstnega prvaka Koseskega dela zbrala v s a. Veste pa kako moremo soditi Koseskega. — Človek piše za publikum ne sam zase; žalostno je ravno, da ga nemamo. Če bo [Wagner] že dobil koga — poprej ga gotovo ne bo predno izidejo vaše reči. Zato Vas prosim, skušajte kaj brz poslati svoje reči, veselo igro, izreke in Ježo na Parnas. Tudi kaj proze. Boste pa potlej še pilili pred in med tiskom.

Če boste Stritarju kaj pisali, pošljite pismo meni, ker Str. je zdaj zunaj mesta in le v nedeljo pride. Če se Klasja otresneva izleze koj Pavliha na dan in za literarno društvo se bomo kaj bolj pečali. Stritar piše zdaj tragedijo.

Če bova pa še dalje uklenjena ostala — kar bo menda najbrž — vozila bova menda Klasje z d. polja kakor bo mogoče, zlasti če boste Vi pomagali izpeljavati.

S spoštovanjem

Vaš

J. Jurčič.«⁹

Jurčičevo sporočilo o Stritarju, ki piše »tragedijo«, kaže, da je Stritar prvi izmed združene trojice segel po peresu z namenom, da s satiro osvetli ono rodoljubarsko »prvaštvo«, ki se je tako ošabno in amuzično povzdigovalo nad Prešerna. Ka-

⁷ Kakor se iz teh besed vidi, je imel Jurčič za avtorja kritike Bleiweisa in Lesarja; Levstik mu je v svojem poznejšem odgovoru imenoval kot Bleiweisovega sotrudnika pri tej kritiki Svetca.

⁸ Jurčič ima v mislih drugo kritico pesni »V spomin Valentina Vodnika«, ki se pri Prešernu glasi: »So zvezde sestrice — Mu mesec je brat — Ni dano mu ptice — Si ljubice zbrat'«, dočim se ista katica v Levstikovi prireditvi v »Klasju« glasi: »Sestrice so zvezde — Mu mesec je brat — Ni dano mu ptice — Za ljubico 'zbrat'«. To Levstikovo preureditev sta Bleiweis in Svetec posebno grajala, ker se je v nji izgubila celo rima: sestrice — ptice.

⁹ Original pisma v Levstikovi zapuščini v ljublj. licejki. — Deli pisma v moderniziranem pravopisu ponatisnjeni v moji »Stritarjevi antologiji«, str. 24.

kor mi je Stritar svoj čas na Dunaju sam pripovedoval, je bila omenjena »tragedija« pravzaprav neka satirica na prvaka Bleiweisa in Costo, prizorček, katerega prvotni rokopis mi je Stritar na mojo prošnjo podaril. Glasi se tako-le:

»Bela rúta,

prav veséla igra v 1 djanji po Goethotovem Faustu, spisana za čitavnično gledišče.

Costa-Faust (z belo ruto za vratom:)¹⁰

Izučil sem se modrijanstva,
 Jeziko lepo in pravoznanstva;
 Resnico delati znam z laži,
 In vem kako se pravica krivi;
 Doktor sem juris in filozofije,
 Ud mnoge učene tovaršije;
 Učenih sem bukev napisal zastonj,
 De jih ne potegne četvero konj,
 U nemškem Gradcu celo kratko
 Zveržil slovensko sem gramatko. —
 In vender — kaj mi vse to pomaga,
 Kdo neki záme zmeni se, vraga!
 Če vso preromam vprek Ljubljano,
 Nihče ne bo s perstom kazal za mano;
 Ko stopim pohlevno med slavne možé,
 Nihče mi ne pomoli roké,
 Nobeden ne vstane izza mize. —
 Oh to me v želodcu já in grizel! —
 Pa kaj bi se človek kremžil in kisal?
 Zato se bom zdaj — Bleiweisu zapisal;
 Obéta mi on potolažit' željé,
 Ki noč in dan mi miru ne dadé.

(Z mehkim glasom:)

Zakaj, zakaj Germanija mila!
 Od svojih pers si me pahnila;
 Zakaj o mati moja draga,
 Spodila si me spred svojga praga?
 Zaverгла si zvesto sercé,
 Ki vedno je le gorélo zaté. —
 Po Krasu in partibus infideljum
 Bi trosil bil Tvoj sv. evangeljum
 Potil in se trudil po vsi moči,
 De v vsaki hiši in nizki koči
 Češčeno bi bilo Tvoje imé,
 Kakór ga v Berlinu in Beči časté.
 Oh lepe sánje, kratke sánje!
 Pa kaj! zastonj je zdaj žalvanje.
 Začéti je tréba, čas je zé,
 De se mi ne omeči sercé.

(Pratiko s police jemáje:)

Molitvico bom zdaj molil krepkó,
 Ki mu sercé omečila bó.

¹⁰ Z »belo ruto« kot nemško-nacionalnim znakom operira že dr. Keesbacher v karikaturni drži. Coste v svoji »Thierfabel aus Krain«.

(Znamnja pregledováje:)

V imenu kózla, rib in raka,
Kar kaže ta in una spaka,
V imenu dvojčkov in device,
Snegá, meglè in rokovice;
V imenu Brikcija Gola in Pusta,
Ki má tako široka usta, —
Zaklinjam te Bleiweis pridi, pridi!
Že praska nekaj zunaj po zidi!

(Bleiweis=Mefisto:)

,Na zdravje! Doktor kaj želite?

- C. De vas nadlegujem, odpustite.
Premislil sem ponudbe Vaše —
B. In zapisati se čte med našel!
C. Ne táko naglo, to je težava —
B. Nikar ne ongavte se, saj se poznáva.
C. Al kaj pa temu ljudje porekó?
B. Kdo se bo na sveti zmenil za tól!
C. Pisatelj sem mnoge nemške knjige.
B. Za vse ne dobite konjske fige —
C. Kaj pa na vaši me strani čaka?
B. Ime slovenskega pervaka —
Části na mernike in slave. —
Klanjale Vam se bodejo glave,
S kadilnico bodo Vas kadili,
Po časnikih, kerčmah Vas slavili;
In pa — za vezilo — čujte Ljubljana
Volila Vas bode za župana! —
C. Ta glas ni zopern mojim ušesom
Al z dušo prodati se in telesom
N a v e k e! — tudi ni kar si bodi. —
B. To reč Vaš bistri um krivo sódi,
Kaj z vami na veke bi počéli?
Za pet let bomo vas v službo vzéli.
Ko pa pretekel bo ta čas,
Nihče se ne bo več zmenil za Vas.
Ta čas pa ste naš s kervjo in mesom,
Z jezikom, možgani in peresom.
C. Zavéza je sklenjena, náte rokó!
B. Zdaj boste pa še prisegli takó:
Povsod, po suhem in po blati
Za Vami hočem zvestó capljati,
Po vaši volji vse ravnati,
In govoriti in pisati,
Molčati misliti in brati,
Ter jesti, piti in zobáti,
Sedeti, stati in ležati,
Smejati se in se jokati,
Vsekvať se kiháť in pljuvati. —
Interpelirati, glasvati,
Napenjati se pri debati
Če tud' se prazna slama mlati;
In vsak'mu po zobéh dajati
Kdor kol nam hoče zabavljati.
Če kdaj prelomim besedo tó
Sokoli naj me na Klek nesó.

(C. priseže.)

- B. Še nekaj!

- C. *Vam je li treba kervi?*
 B. *Dan danes to več v navadi ni —*
Za vratom nosite belo rufo.
 C. *Al ni morebiti všeč komu to?*
 B. *Unanjega znamnja je svetu tréba,*
De vé, de ste zdaj vsa druga oseba.
Zatorej le hitro izza vrata ž njó!
 C. *Oh Vi imate sercé terdó.*

(Vzame jo izza vrata, žalostno
jo ogleduje, v popir jo zavijáje:.) Slovo —
Z bogom torej, moja mila!
Loči naj' sovražna sila;
Loči ojstri naj' ukáz;
Tukej bodeš počivala,
Varno boš in mirno spala,
De zbudi te boljši čas! —

(Ko jo pečati, Bleiweis svoj pečatnik
iz žepa potegne, in ga zraven
njegovega pritisne.)

- B. *Zadosti! besedi je konec!*
Zdaj nosil boš med nami zvonec!
(Obesi mu zvonec okoli vratu,
podasta si roke in se gledata
smejaje se nekaj časa. Zunaj
zagrmí: Živio! Zagrinjalo
pade; čitavnični pevci zapoje
Kdo je mar!«)

V tej satirici, ki ni v celoti nikdar izšla v tisku,¹¹ je poizkušal Stritar prvič prodreti »trnjevo ograjo« konservativnega in avtokratičnega, z lepo lažjo domoljubja samo rahlo prebeljenega »Staroslovenstva«.

Levstik, duševni oče »mladoslovenske« četice, pred vsemi Jurčiča in Stritarja, je bil odločnega mnenja, da morata započetnika »Klasja« pobrati rokavico, vrženo jima od »prvakov« v podobi Bleiweis-Svetčeve kritike. Kot odgovor na Jurčičevo

¹¹ Stritar je to stvarco nameraval priobčiti najbrž v »Mladiki« l. 1868. in jo je poslal v oceno Levstiku, kateri pa je avtorju v tem času odsvetoval njeno objavo. (Prim. »Ljublj. zvon«, 1918, str. 775.) Samo en del iz nje, namreč besedilo prisege, ki jo Bleiweis narekuje drju. Costi, je Stritar pozneje vpletel v svojega »Triglavana iz Posavja« (Zvon, 1870, stran 276—277) v naslednji, nekoliko izpremenjeni in razširjeni obliki:

»Po suhem vedno in po blati
 Za vami zvesto čem stopáti,
 Po vaše misliti, pisáti,
 Ter govoriti in molčáti;
 Napenjati se pri debati,
 Kedár se prazna slama mlati,
 Po vaše kašljati, pljувáti,
 Lepó se in gerdó deržáti,
 Sedéti, jesti, piti, spatí,
 Na strani ali vznak ležáti,
 Jokati se in se smijáti,

Skakáti z vami in plesáti;
 Repenčiti se in se batí,
 Podíti in peté kazáti;
 Hvalíti, grájati, psováti,
 Ter: slava, živijo! kričáti;
 Po glavi, rebrih mu dajáti,
 Kedor nam našo slavo kráti!
 Roké, nogé si dam zvezáti,
 Ter z mlinskim kamenom na vrati
 Na dno morjá se pokopáti,
 Ko vas bi hotel kdaj izdáti!«

pismo, začenjajoče se z besedami: »Kaj pravite o kritiki očeta modrijarha...« je Levstik poslal Jurčiču nekako sredi maja 1866 zanimivo pismo.¹²

Iz tega pisma, ki je torej v celoti že objavljeno, naj navedem samo najznačilnejša mesta. V začetku tega svojega dopisa Jurčiču izjavlja Levstik, da se ni nadejal ugodnejše kritike »Klasja« od onega drja. Bleiweisa, katerega jezi, »da mladina izpodrasta, ker se stolček zarad tega čedalje bolj pod njim maje... ker iz tega mu preti nevarnost, da utegnó vstati ljudje, kateri bodo tako predrzni, da si bodo upali drugače soditi, druge reči zatíрати, druge možé čislati [podčrtal jaz], nego on in njegova drhá!« Ko je tako poudaril danes nam očitno dejstvo, da je pomenjala nova izdaja Prešerna v »Klasju« načelni spopad med zakesnelim in okorelim »Staroslovenstvom« ter porajajočim se »Mladoslovenstvom«, kaže tudi Levstik podobno Stritarju nagnjenje, da mladina sprejme boj s starini na ta način, da sestavita Jurčič in Stritar protikritiko Bleiweis-Svetčeve kritike in jo poizkusita objaviti v Einspielerjevem celovškem »Slovcu«. Ako bi Einspieler te protikritike neizpremenjene ne sprejel, potem, pravi Levstik, »bode uže skrbel g. Wagner [založnik], da pride ta reč na svitlo... Menim, da najbolj kaže, da naredita vidva odgovor: Vi in g. Stritar; če bode boj trajal dalje časa, potlej mislim tudi jaz v osír dregniti... odgovoriti se pa mora.« V nadaljnjem pismu sporoča Levstik Jurčiču nekatere podatke za to protikritiko: Bleiweis se je glede literarne kritike vedno držal vodilja, da »je treba pri nas vse hvaliti, da se ne ostraši od dela še ta mala peščica pisateljev, ktere imamo. Zakaj se pa zdaj ni držal tega načela, kterega bi se mu bilo gotovo držati, ker gré za tako važno delo [podčrtal jaz], kakoršno je ‚Klasje‘, ki ima namén, pisateljska dela razznaniti po narodu, buditi veselje do domačega branja in odpreti vzajemnost med pisatelji in narodom?« [Levstikov program žive literature kot kulturno-politične sile!] Levstik meni, da dr. Bleiweis nikdar ni mogel trpeti Prešerna zaradi pesnikovega znanega epigrama »Novičarjem«. Pravzaprav ga pa ni gutiral on, ki je stal pod Jeranovim pretirano moralističnim diktatom, zaradi Prešernove erotike in pa zaradi tega, ker veliki naš pesnik ni bil narodno-političen bobnar, kakor njegov priljubljeni Koseski.

¹² Original tega pisma, ki se je moralo nahajati v Jurčičevi zapuščini, podarjeni med svetovno vojno po Levcu ljubljanskemu mestnemu arhivu, je našel dr. Žigon na ljubljanski »stari krami« in ga priobčil brez kake opazke o tem, kje se danes nahaja, v »Ljubljanskem zvonu« 1920, str. 551 do 556. To pismo je kratko omenil isti literarni zgodovinar že v »Slovanu« 1917, str. 88. Odlomke iz njega sem z dovoljenjem drja. Žigona uporabil tudi jaz v »Stritarjevi antologiji«, str. 25.

Zategadelj dr. Bleiweis, ki je od l. 1858. dalje v svojih društvih in čitalnicah redno prirejal slavnosti na čast Vodniku, »ni hotel nikoli skrbeti za kako slovesnost Preširnovi slavi na čast«. Ko se je dne 11. maja 1865 vršil prvi občni zbor novoustanovljene »Slovenske matice«, sporoča Levstik Jurčiču v tem pismu, da je on za to priliko nagovoril mladega drja. Hinka Dolenca, da je ta na občnem zboru¹³ predlagal, naj »Matica« skrbi, »da se izdā Prešernov življenjepis in kritična preiskava njegovih pesem«. ¹⁴ Najbrž zato, da bi »prvaki« ne nasprotovali predlogu, ki ga je imel po Levstikovi iniciativi na zboru staviti dr. Dolenc, je Levstik pred občnim zborom o tej stvari govoril s »soprvaikom« Luko Svetcem, s kakšnim rezultatom, o tem sporoča Levstik sam v tem pismu Jurčiču: »Sveteč je pred občnim zborom z menoj govoril o tej stvari in obljubil ta nasvet podpirati, [na občnem zboru pa je Bleiweis] zaničljivo šepetal Bog vedi kake beséde Svetcu v uho, [nakar Svetec ni podpiral Dolenčevega predloga, ampak] po zbori se je osorno obregnoł name [Levstika], rekoč, da to ne gré, ker je bil Preširen pijanec.« Sedaj pa se Bleiweis in Svetec v svoji kritiki Jurčič-Stritar-Levstikove izdaje Prešerna pritožujeta, da je pesnikovo življenje »prekratko popisano«. Levstik piše Jurčiču, da ima on v rokah Germovnikov nemško pisani roko-

¹³ Dr. Žigon (Ljublj. zvon, 1920, str. 553) meni, da je bil dr. Dolenc oni »A. D.«, ki je že dva meseca pred omenjenim občnim zborom napisal v »Novice« (z dne 15. marca 1865, str. 85) članek: »Koliko časa bomo še odlašali?« z naslednjo vsebino: Že 16 let krije največjega lirika slovanskega črna zemljica. Veseli vživamo krasni sad, ki nam ga je bolno njegovo srce rodilo, a vendar se nobeden ne zmisił pojasniti okoliščin, v katerih je genijalni ovi duh nekđaj med nami živel: ni ga nobenega, ki bi živiljenjopis Prešernov spisal, s kakoršnimi drugi narodi svoje korifeje časté! Koliko časa, Slovenci, bomo odlašali še to dolžnost? ... Že do zdaj se je morebiti marsikaka črtica o ranjkem pozgubila, ki bi jo bil prihodnji životopisec dobro porabil. Al prepozno vendar še le ni; le trdne volje je treba. Še se dobi kak prijatelj ali znanec pesnikov ali kdo drug, ki o njegovem življenji kaj vé. Ti naj vse, tudi najmanje črtice, ki nam njegovo življenje, njegov značaj in način mišljenja pojasnujejo v slovenskih časnikih objavijo, ki bodo gotovo tako važne reči radi sprejemali. [Dr. Bleiweis je ta poziv sicer objavil — kar se mu mora šteti v zaslugo — a ni pristavil k zgoranjim besedam svoje običajne uredniške opazke, da bo take prispevke »rad sprejemal,« in morebiti je prav zato ta poziv glede »noviških« dopisnikov ostal — brezuspešen.] Tako se bo gradivo napravilo, iz kterega bode večta roka še z družimi pripomočki kritični životopis našega pesnika izdelala, s kakoršnimi drugi narodi še celó možake srednje mere slavijo. Poprimimo se tedaj Slovenci brez pomude tako važne reči; ne odlašajmo je dalje.« Pisec tega poziva pa ni bil dr. Dolenc, marveč Anton Domicelj, poleg Levstika eden najrazboritejših političnih člankarjev mariborskega »mladoslovenskega« Slov. naroda«, l. 1865. kaplan v Črnomlju. (Prim. »Slov. biogr. leksikon« sub »Domicelj«.)

¹⁴ Narodni koledar in letopis Matice slovenske za leto 1867., str. 12.

pisni Prešernov življenjepis,¹⁵ kateri pa »nima nič več dat, in še toliko ne, kolikor Stritarjev, zmot pa še več«, ter nadaljuje: »Da bi jaz bil sam dognal, česar Grmovnik ni znal, to sem hotel,¹⁶ toda manjkalo mi je časa in novcev, kajti bilo bi treba popotovati iz Ljubljane na Gorenško k Preširnovi rodovini, na Koroško k njegovemu bratu in Levičnjaku in v Trst k njegovej ljubici.« — Nato se Levstik dotakne še danes nerešene in najbrž nerešljivega vprašanja o požigu nekih stvari iz pesnikove zapuščine. Stritar je bil to stvar omenil v obliki dvoma z naslednjimi besedami: »Literarne zapuščine ni bilo najti po njem. Kar se sploh govori o njej, človek težko verjame, ker je prežalostno.* Pravijo, da je na dvorišči zgorela. Trdi se, da je bila vmes vsa Byronova Parisina prestavljena, ena novela in ena drama; koliko liričnih pesmi, ne vé nihče povedati.« (Klasje, str. 11.) Bleiweis je v svoji kritiki Jurčič-Stritar-Levstikovega Prešerna izkušal ovreči te govornice z naslednjimi besedami: »Da bi bilo kaj literarne zapuščine Prešernove, na dvorišču' zgorélo, tudi mi z gosp. življenjepisem vred ne

¹⁵ Prim. »Ljubljanski zvon,« 1927, str. 377.

¹⁶ Kdaj se je začel Levstik literarnohistorično baviti s Prešernom, to je vprašanje zase. Dr. Žigon, ki je v pokojnem »Slovanu« iz Levstikove zapuščine objavil dva Levstikova študijska osnutka (»Preširnovi življenje« in »Nekoliko težjih reči v Prešernu«), je bil mnenja, da predstavljajo ti Levstikovi prešernološki poizkusi nekak »sozvoček in pendant k Stritarjevi študiji iz l. 1866« (Slovan, 1914, str. 284). Opirajoč se na to Žigonovo objavo — sicer še nedokončano — sem v prvem delu pričujoče razprave (ČJKZ, VII., str. 161) zapisal mnenje, da se je ob urejevanju Prešerna za »Klasje« — najbrž šele pričelo Levstikovo, odtlej vse življenje trajajoče »delo za Prešerna«. Z besedico »najbrž« sem hotel izraziti, da tega ne morem določno trditi. Na podlagi tega, da piše Stritar dne 21. marca 1866 Levstiku: »Ti si edini, ki bi mogel to reč spodobno prevzeti... Ti ... neki nar več veš,« sem že sam zase mislil, da z omenjenimi besedami namiguje Stritar na to, da se je Levstik že pred »Klasjem« bavil s proučevanjem Prešerna. Saj je že v začetku l. 1864. izpraševal Rudeža o Prešernovem bivanju v Ribnici (Ljub. zvon, 1925, str. 45 in 106). Po izidu prvega dela pričujoče moje razprave je objavila dr. Kidričeva in moja slušateljica Silva Trdinina zanimiv člančič o »Levstikovem delu za Prešerna do leta 1866,« v katerem je z močno verjetnostjo dokazala, da so se Levstikova raziskovanja Prešernovega življenja in dela začela že l. 1859. pod vplivom Costovega »Vodnikovega spomenika,« da pada postanek Levstikovega komentarja Prešernovih poezij, naslovljen »Nekoliko težjih reči v Prešernu,« v leta 1859. do 1860. in njegovo »Preširnovi življenje« najbrž v l. 1863. (Ljub. zvon, 1827, str. 376—379). — Pri tej priliki naj tudi popravim svojo lastno napačno domnevo (ČJKZ, VI., str. 161), da oni dunajski študent, ki je dal Stritarju največ osebnih podatkov za Prešernovo biografijo, ni bil Tomo Zupan, marveč njegov brat Ivan. (Prim. gñne Trdinove objavo, str. 378.)

* Sam pri sebi je bil Stritar prepričan, da je bila Prešernova zapuščina požgana. Saj piše dne 11. apr. 1866 drju. Vošnjaku: »Jaz vsaj sem prepričan, kakor poznam tiste ljudi, da Prešernova zapuščina je zgorela na oltarji fanatizma — strašna misel...« (Vošnjak, Spomini I.—II., str. 221.)

verjamemo; rajnki Dagarin, bivši takrat dekan v Kranji, ki je nekatera pisma, odlomek v ‚Koledarčku‘ natisnjene ‚Parizine‘, en epigram in prevod A. Grün-ove pesmice ‚Venetianer Trias‘ po smrti Prešernovi izročil vredniku ‚Novic‘, [Dagarin], ki je njega v boleznih večkrat obiskaval in mu v potrebi na pomoč bil, nikakor ni bil mož za tak Auto da Fé. In kdo drug bi bil to storil? in na dvorišču v Kranji! polnem nevarnosti ognja. Naj ga imenuje, kdor ga vé, in pové, kje se je na grmado djala zapuščina, da bode konec besedi: saj ni to še tako dolgo. Kdor bi bil to storil, pokončal bi bil gotovo tudi ‚Benečansko,‘ pa je ni.«¹⁷ Kljub temu ugovoru Bleiweisovemu in celo kljub dvomu Stritarjevemu je Levstik v tem pismu na Jurčiča ostajal pri sumnji, da je pesnikova zapuščina po njega smrti deloma zapadla požigu, češ: »Naj se dokaže, da ni res, če se more. Nam ni treba dokazovati, da je res, kar veruje ves svet... Kar se pa tiče ‚benečanske‘ t. j. ‚tri želje‘... prav lahko je, da jo je Dagarin nalašč prinesel Bleiweisu, da bi od sebe odvrnil vandalski sum, ktereга si je gotovo čutil za petami... [te pesmi] original mladina tudi brez prestave lahko bere. Če se ta prestava sežge ali ne, to je precej vse enako, drugače je pri izvirnih spisih, katerih nikdar več ne bode, ako so pokončani. Kakor z benečansko, tako je tudi s ‚Parizino‘.«

Nadalje reagira Levstik v tem Jurčiču pisanem pismu tudi na ono mesto v Bleiweis-Svetčevi kritiki Prešernove izdaje v »Klasju«, kjer izjavlja dr. Bleiweis: »Da je Prešerin... prvi lirični pesnik, to je že davno dognano, in ‚Novice‘ so 1847. leta... zelo obširno govorile o klasiku našem. Res, da je ‚Novični‘ pretres njegovih poezij, s katerim se niso prikupile vsem čitateljem, izviral iz veliko večje navdušenosti, kakor bolj trezna kritika Čelakowskega v ‚českem muzeji‘ leta 1832. in Čopova v ‚Illir. Bl.‘ leta 1833., al Prešerin je bil naš pesnik, in zato smo gorkeje pisali o njem kakor Čelakowsky.«¹⁸

¹⁷ Novice z dne 2. maja 1866, str. 145—146. — Prim. o tem, česar dr. Bleiweis tu iz Prešernove zapuščine ni omenil, in pa o Dagarinu kot zelo liberalnem duhovniku drja. Žigona izvajanja v »Ljublj. zvonu,« 1920, str. 362—367.

¹⁸ Novice z dne 9. maja 1866, str. 151. — Kritiko Prešernove lastne izdaje poezij, ki se tu nanjo sklicuje dr. Bleiweis, je v »Novicah« l. 1847. napisal Malavašič in jo signiral s svojim imenom. V nji je primerjal Prešerna s Koseskim na naslednji način: »Prešerin se da... priličiti labudu, kateri preganjan in ranjen od nemilih viharjev osode po samotnim jezeru življenja plava; išče, česar najti ne more; hrepeni po tém, kar mu je namenjeno, česar pa doseči ne more, in zdaj v žalosti svojiga serca v milih glasih zdihuje, zdaj v nevolji srečo v bridkim spoznanji njene nestanovitnosti in goljufnosti oistro tóži. Kér on nar ljubši od ljubezni pòje, bi ga smeli pésnika ljubezni imenovati. — Koseski je enak bistrovidnemu orlu, kteremu je osoda krepke peruti podarila, de se v jasne

Glede tega mesta piše Levstik Jurčiču: »Kdo je 1847. l. v ‚Novicah‘ govoril, in kaj je govoril o Preširnovih pesmih? Bil je Malavašič — vsaj mislim, Novic nimam v roci — in kaj je rekel, koliko je vredna njegova kritika, dobro veste. Zanimljive so pa te Bleiweisove besede vendar le, ker pričajo, kako si hoče Bleiweis tudi v Preširnovi kritiki vindicirati prvost — kajti kar kdo piše v ‚Novicah‘, to Bleiweis tako obrača, kakor da bi on sam pisal!«

V nadaljevanju tega svojega pisma pošilja Levstik Jurčiču nekaj gradiva za kritiko Koseskega, s katerega pesniško slavo naj bi bila po njegovem mnenju že ob tej priliki obračunala Stritar in Jurčič. Poslednjemu je moral Levstik že za časa nju-nega ljubljanskega občevanja razkriti svoje mišljenje o tej »staroslovenski« pesniški laži-korifeji, kar pričajo besede: »O Koseskem veste moje misli.« V tem pismu Levstik podčrtuje samo naslednje slabe strani Koseskega: Njega nihče ne posnema; on »je germanistično prestavljal, germanistično konstruiral, iz slovarjev pukal slabe in spakedrane besede... tuje blago prodajal za svoje... tudi Koseski bi imel dosti več elizij, ako bi pisal, kakor se mora prav pisati, kajti on piše: scer... venc... plam (kar je kastracija, ne elizija)... konc... clo, tovarš... Da je Preširen samo z a l j u b l j e n e pel, o tem naj Stritar po svoje krepko odgovori, ker dobro vé, kaj je treba povedati.«

Nato poizkuša Levstik zagovarjati svoje jezikovne poprave Prešernovega teksta, ki sta mu jih Bleiweis in Svetec očitala z naslednjimi besedami: Da so se popravili nekteri slovniški pogreški... je prav. Ali je pa prav bilo, da se je ‚specifičnemu Gorenцу‘ Prešernu š predelal v šč, ne vemo; Prešerin, kako smo ga dobro poznali, bi ga gotovo zopet izbrisal, kakor v s a j, u ž e, l e h k o itd., ako bi se mu korektura poslala na uni svet. Al če kdo izveličanja išče v teh oblikah, fiat! — Druga pa je s p r e n a r e d b a m i, ki segajo č e z o b l i k e. In tudi t a c i h prenaredeb se v ‚Klasji‘ nahaja mnogo. To pa je greh!

višave vzdigne in bližni sosed vseoživljajočiga sonca iz njegovih žarkov moč serka, ktera ga uči modróst, de jo v krepkih glasovih spet uči in oznanuje. Ker so v e l i č a s t n e reči večji del predmeti njegovih pesem, bi smeli Koseskiga pésnika resnosti in v e l i č a s t n o s t i imenovati. Osoda... je P r e š é r n u natočila več britkosti v kupico življenja, K o s e s k o v o serce je s serčnostjo bolj navdala... P r e š é r n o v e poezije so... m e h k o č u t n e (sentimental)... K o s e s k o v e... čverste in krepke, de serce vsaciga, ki jih umé takó povzdignejo in vnamejo, kakor ga P r e š é r n o v e pomilovavno omečijo...« (Novice z dne 24. svečana 1847, str. 32.) To M a l a v a š i č e v o kritiko, ki prva očita Prešernu »kranjskost« in zato prepogoste akcente ter graja apostrofe in sprejem nekaterih zabavljic v zbirko, na Koseskem pa ne nahaja nobene pege, to kritiko Bleiweis sedaj l. 1866. malone obžaluje, češ, da je še v tem, kar je ugodnega povedala o Prešernu, izviralala iz takratne prevelike — narodne navdušenosti.

Pa res tudi ne razumemo, kako se je móglo tako delati, ker se je vendar v ‚pregledu Prešernovih poezij‘ [Stritarjevem] reklo, da so v vsem dovršene. Da se mu v pesmih predstavljajo stavki in se tako celó kazí rima, kakor v 2. odstavku v ‚Spomin na Vodnika,‘ to je napaka, ki naj bi se v prihodnje že iz pietete do vélikega našega pesnika opustila! Še premembi oblike ‚bilà‘, ki je bila prava posebnost Prešernova, bi mi ne pritrtili.« — Z ozirom na to edino malce upravičeno Bleiweisovo kritiko se Levstik kot dete časa, v katerem se je naš jezik šele ubrisaval — ne najmanj ž njegovo pomočjo — tako-le zagovarja: »Pri nas nemamo nič pravopisa v nemškem zmislu, ampak same oblike, ktere izvirajo iz globocega dna jezikovih pravíl. Mera, koliko se smé, koliko ne, mora biti prepuščena premišljenemu popravljalcu, kteri pa vendar mora marsikaj pustiti, kar ni prav, ker grani (verzi) branijo popraviti; najmanj pa soditi, kaj se smé, kaj ne, smé Bleiweis, ki se nikoli ni učil jezika. Med prave povsod prijete oblike spada ‚šč‘ in ‚vsaj‘; zakaj bi se jih torej Preširen branil? ... Kar se tiče: ‚lehko‘, opominjam samo toliko, da edina ta je prava oblíka, ker Ъ ali Ъ je v slovenščini samo tačas a, kader je na njem dolgi náglas, potlej pa zopet Ъ ali Ъ, ktera pišemo z ‚e‘. Z besédico ‚uže‘ so se pa oče vrézali, kakor sem se jaz s preneglo popravo tistega grana [v pesmi ‚V spomin Valentina Vodnika‘]; to nam je vsaj za ekvivalent. Dobro sem pregledal ves prvi snopič, pa v pesmih Preširnovih nisem nikjer našel ‚uže‘.« Pristavljajoč še opazko, da Prešernov naglas »bilà« marsikomu, ki ni Gorenjec, ne ugaja, pristavlja Levstik pomembno: »Vse to je pa le nebistvena reč. Preširnov duh tičí drugjé, ali ti gospodje ne vedó kje.« Končno še pripominja: »To so ob kratkem moje misli, ktere lahko porabite, kolikor hočete, ako boste imeli priliko, ktere Vam pa tudi ne bode manjkalo, ker sem preverjen, da spišeta s Stritarjem odgovor, in da še ostaneta pri ‚Klasji‘.«

To pismo je pisal Levstik Jurčiču, ko se je bil ta že vrnil z velikonočnih počitnic na Dunaj, in nekako istočasno, torej tudi sredi maja 1866, je odgovoril tudi Stritarju na ono dolgo njegovo pismo z dne 18. apr. 1866, v katerem mu je bil Stritar odklenil svoje srce, ponudivši mu svoje prijateljstvo in popisavši mu svoje življenje in svoja popotovanja, izrazilši željo, da bi se rad enkrat o priliki ž njim tako pomenkoval, kakor pred 11 leti v Retjah. Ta Levstikov odgovor Stritarju (nedatiran) se je glasil:

»Dragi prijatelj!

Dolgo sem Ti odlagal odgovor, ker sem vedno čakal hipa, da bi človek bil kaj dobre volje, kakoršna so vsa Tvoja pisma, ki me posebno veselé, kader ktero priroma. Dolgo sem odlagal, dobre volje vendar nisem

učakal, ker se mi težko zvedri glava od suhoparnih dél, kakoršna imam zdaj na plečih.¹⁹ Vém, da si vže hud zarad tolicege meškanja; ali kaj češ? Odpustiti je treba, pa je mir besedi.

Tvojemu spisu nisem preveč kadil, ampak o njem le povedal svoje misli, in ménim, da sem pogódil, posebno pa še, kar se tiče tistih beséd, ki so Ti prerokovale ‚žigelstanj‘. Noviški Jupiter je vže zagrmel, kakor namreč Aristofan popisuje grmenje v ‚meglah‘. Svoje misli o tej kritiki sem obširneje pisal g. Jurčiču; tebi le pristavljam, da se mi čudno zdi, kako Ti more hi m n o očitati Bleiweis, ki še nikdar ni zinil o Koseskem, da bi ne bil poprej trikrat pokadil oltarja njegove nazovisláve. Da v epigramih ni treba Preširna posnémati! O kako so oče zvit mož! Epigrama torej ne? Zakaj ne? Zato, ker je mogoče, da bi kateri morda kdaj bil tako predrzen, da bi tudi očetu ktero založil. Kdo pa je dozdej delal boljše epigrame, če niso Preširnovi nič vredni? Meni pač ni znano, da bi Bleiweis bil kdaj kterege narédil, in če ni Preširna prekosil on, ki je vseprvak, kdo bi ga potlej mogel prekositi?

Veseli me, da si imel tako priliko, kakor mi pišeš, po svetu videti, kar človeka veseli in izobražuje. Mene ta prilika ni doletela, pa vendar imam tudi svoje misli o kobacánji tega svetá in o b a b i, ali denes Ti jih pač ne morem začeti razlagati; premalo popirja sem si pripravil, kakor vidiš. Nekatere reči na svetu so tako čudne, da jih še zdaj prav ne umejem. Posebno veselilo in dalo mi je tudi ponos Tvoje zadnje pismo zarad tega, ker mi ponujaš svoje prijateljstvo in to je pravi vzrok, da bi Ti bil rad kaj poštenega odgovoril, česar pa vendar ne morem. Potrpi, saj bodeš moral še večkrat, če si bodeva dopisovala. Tvoje prijateljstvo mi je predragó, da bi o tej stvari kaj dosti okolišiv hodil, torej Ti moram kar na ravnost povedati, da ga prejmem in tudi mislim vračevati iz vsega srca. Rétij se tudi jaz vedno rad spominjam. Umrl je Ilijev Jože, moj čebelar in tudi njegove čebéle ž njim, oh, Pikin Jožek pa menda še živi! Stara Drakslerica je šla tudi pred božjo sodbo stát, Alenčka pa za njo. Dobila je bila od Drakslerice hišo, pa se je omožila in umrla na porodu. Favre je menda jako raztrgan, kakor je slišati. Uže dolgo nisem bil v Laščah. Ni več pravih starih grč tam. Anžetovka je šla tudi v nebeški Jeruzalem itd.

Ne vem se spomniti, da bi kdaj bil Kreka hvalil. Če me je kdo slišal, to je moralo bifi, da me ali ni prav razumel, ali da nisem hotel povedati svoje misli, bodi si iz kterege naména koli. Kako o njem sodim, dasi ta sodba zadeva samo e n o stran njegovih poezij, priča najbolj moj epigram nanj, ki pa sicer ni nič vreden.

Tvoja pesem je, ko Ezopova vrana,
Vsa lepota njena je drugod nabrana.

O Umku pišeš, da ga človek ne smé niti ne more ‚pripavhnoti‘, ker je pišče, jagnje. Mogoče; Tebi je znan gotovo bolj nego meni, ki sem slišal, da je hinjavec; toda bodi si ta reč tako ali tako, jaz sem ga vendar zgrabil, pa ne zarad osebe, ampak zarad načéla, ktero je v njem zgrabljeno.²⁰ To Ti menda ni po godi?

Res, kaj praviš o mojih pesmih? Vse vkup je ničévo, kaj ne? Nekteri soneti preveč spominjajo Preširna; prosim zaznamujaj je, da popravim, ali vržem pod klop. Za Preširnom, kakor sem pisal tudi g. Jurčiču, ne

¹⁹ Levstik je imel takrat v delu Wolfov slovensko-nemški slovar že od julija 1865. (Prim. drja. Žigona »Prispevek k petdesetletnici,« Ljub. zvon, 1919, str. 710.)

²⁰ Levstik ima tu v mislih svoj zabavljivi sonet: »Abúna Sóliman« [Zbrani spisi, I., str. 216].

pridem jaz na vrsto, kar gotovo ne bode g. Wagnerju na škodo, kakor so se zasuknole te reči.²¹

Bleiweisu se mora odgovoriti; o tem sem obširneje pisal g. Jurčiču. Veš, pa dobro ga prenehájfal! Malo sitna je pomota v pesmi v spomin Val. Vodniku, ali vendar ne tako, kakor se morda zdí Tebi in g. Jurčiču. Tiskovna napaka je, pa je; lapsus calami.

Moja dva Preširnova rokopisa sta bila avtentična, samo da iz raznih dob njegovih lét. Če misliš o Preširnu še kaj na konci opomniti, opomni po mojih mislih samo o Parizini, o zidanji Šmarne gore, o treh željáh, pa o tem, da so se pri Preširnu morale vzeti tudi prestave v zbirko; ali pa nič ne opomni! Saj se tako ne bosta mogla držati načéla: nič pre-
stav!

Kmalu odgovóri, če moreš — véš, ne vračaj mi! ali pa kakor véš, da je prav pred Bogom in pred ljudmi!

Zdrav ostani

Tvoj prijatelj

Levstik

Z mojimi pesmami delaj kar češ, kar se tiče ostre, odkritosrčne sodbe o njih, ktere težko pričakujem. Da bi le človek imel kaj več časa!²²

Kakor se dá iz vseh navedenih pisem posneti, so se bile razmere takoj po izidu Bleiweis-Svetčeve kritike Stritar-Levstikovega »Prešerna« v prvi polovici maja 1866 zložile tako, da bi bil imel že v tem času izbruhniti načelni boj med »Mladoslovenstvom« in »Staroslovenstvom« — na literarnem polju. Bojna prapora sta bila razvita: tu Prešeren, tam Koseski; tu prava poezija, tam takozvana »lepa laž«; tu z intimnim domačim čuvstvom in svetovnim okusom zgrajen umetnostni hram, tam kričeče polosana, mahedrava politična baraka, imajoča v ozadju ognjišče, ob katerem s trdimi koraki stopa »pater familias«, dr. Janez Bleiweis, in nad katerim razobeša in pribija cenene svete podobice zelot, Luka Jeran!

Jurčič in Stritar sta imela otvoriti ta boj. Kakor smo čuli, jima je bil njun inspirator in duševni oče Levstik poslal že nekaj orožja na Dunaj. Zakaj že takrat ni prišlo do tega prepotrebnege boja, nam bo jasno iz pisma, ki ga je dne 25. maja 1866 pisal Levstiku Jurčič tako-le:

»Dragi g. Levstik!

Vest me sicer malo peče, da ste mi prej že drugo pismo²³ ,privoščili' predno sem jaz na prvega odpisal, vendar tolažim se, da mi ne boste zamerili. — Ko sem Vaše pismo prejel, v katerem naju opominjate pisati antikritiko na Bleiweisa, bil sem ves Vaših misli in že sem bil nekaj zase

²¹ Jurčič in Stritar sta bila namreč v svojem proglasu o izhajanju »Klasja« naznanila občinstvu, »da za Preširnovimi pesmami pridejo Levstikove na vrsto, vse dozdaj že natisnjene vendar ne vse izdane, pa tudi še drugi njegovi spisi«. (Novice z dne 21. marca 1866, str. 95.)

²² Original v mestnem arhivu ljubljanskem.

²³ To »drugo pismo« se doslej ni našlo.

napisal, zlasti ker so me moji vrstniki vedno drezali, da nikar tako ne pusti.²⁴ Ali dva dni potem pride moj Mentor, — Stritar, na Dunaj, prebere svoje in moje pismo od Vas, in mi podere vse, češ da bi s tem svoji reči več škodovala nego pridovala, kajti objektivno pisati bi bilo nama skoro čisto nemogoče, nehoté bi človek moral Bl. osebno zgrabiti in pomisliti je, ali bi bilo boljše ali slabše za „Klasje“ poflej. Tudi zaradi Koseskega je ravno tako dejal, kakor Vi v svojem poslednjem pismu, da bi vrstice ne dal tiskati, če ga prevredni [prezgodaj] primemo. Stritar se je čudil, da imate o Bleiweisu ravno take in tiste misli, kakor on, ki je že toliko let daleč od njega in se več časa ni pečal zanj. — — O Vaših spisih ima že precej ustvarjeno podobo, nekoliko je že napisal. Dejal je, da je težko „o Levstiku pisati“. Kmalu Vam pošlje pesmi nazaj in svoje opombe.

Vodnikovo življenje sem skrpal jaz, prav ubogo, zares samo črtice. Preglavica je pisati o Vodniku. Hvaliti nema človek kaj, grajati in v nič staviti ne smé. Meniva da se le ob kratkem malo spregovori o njegovih zaslugah, pa bo. Recite g. Wagnerju naj vendarle povpraša Kastelca, ko bi pa mož dal svojo ropotijo za ene bóre, da ne bo izdava preberaška.

Wagnerju v tem hipu ne morem pisati k d o vse tirja vse spise Koseskega. Tukajšnji Štajerci iz Maribora so mi poročilo prinesli, da vsi naročniki v Mariboru želé tega. Skušal bom pozvedeti.

Pravo sitnost imam tudi z razprodajanjem Klasja. Razdelil sem pač nekoliko eksemplarov, ali za plačilo možje le odlašajo, komaj nekaj ranjšev sem potirjal.

Svojo zbirko narodnih pesmi sem ravno te dni poslal Stritarju naj „obdolžuje“ ktera je zakáj, ktera ne. Tudi drugi mi obetajo, upati je da jih bomo lepo skladanico znesli. Pošiljam Vam tu nazaj Preširnové tri pesmi. O Parizini Stritar pravi: „neredite kakor hočete, jaz bi je ne del vmes, prvotna prestava Preširna ni vredna; če pa popravljeno fiskamo, lahko se nam reče, tako Preširen nej prestavil. Jaz bi dejal, ali jo izpustite, ali pa pristavite opombo, da je delo prvotno ali pa iz časov ko je P. bil že ostarel, da se [je] tedaj malo več popravilo. Menda bo še najbolje da jo izpustite, saj še izvirnik ni med boljšimi deli Byron-ovimi.“

²⁴ V svojem notesu iz l. 1866. ima Jurčič naslednjo s svinčnikom skicirano beležko, ki vsebuje najbrž to, kar si je bil on v prvem hipu notiral za to nameravano polemiko: »Koseski bo imel mesto v lit. zgodovini, v narodu bo zginil — Jezik gladil tudi govornik, ni precej pesnik če se postavi na visoke koturne če veličastno(?) in visoko glas zavzdigne. V ideji je poezija ne v nakopičeni besedi.“

Mi ne pomnimo 44 leta, pa menimo da ga nam ni treba pomniti kedar sodimo K. kot pesnika. Če je pesnik, ni bil samo 44 leta — je še zdaj. „Čudili smo se mu“. To se ve. Slovenec ponižen od očetov sem. Vodnik. Prešern v prosti besedi iz naroda, značajno. Koseski pak je prišel na koturnu v frazah, Šiler — nénavadna prikazen in djalo se je: pesnik! Če je K. jeziki — ali bolj prav frazeologijo ustvaril, pri katerem se tako malo na naturo misli, v kateri je poezija — — kakor v suhi tesni mestni sobi na livade — — (ni dobra podoba).

Pesnik mora poezijo doživeti — pesnikovati o življenji po skušnji. Kako pa se pesniško naj doživi? Fantazija, ki poezijo rodi, ona jemlje iz življenja, ne materijalno telo. Vse kar doživi tak ki ni rojen pesnik ni doživljeno, je mrtvo. Zato skuša marsikdo ki skušnje pesniško porabiti ne more... — Iz te beležke vidimo, da bi bil Jurčič kot rojen realist, ako bi bil sodeloval pri nameravani protikritiki, poudarjal pri pravem pesniku resnično doživljanje (Prešeren) in žigosal na nepravem stihotvorcu papirnato izumetničenost (Koseski).

Še en epigram Preširnov je, *Slomšek*u, ko je bil svoje ‚devištvó‘ izdal.

Ker stara para *z l o m e k*
 ‚Devištva‘ preveč *v z e l*,
 Je mlajši njega *Z l o m š e k*
 Prodajat ga začel.

Nahaja se v Kosarjevi biografiji str. 28. Ali bi bil zato da se uvrsti?

Predno končam še eno, če ne zamerite! Ne vem če se Vam kedaj kaj ‚kolca‘ ali ne, zakaj tukaj Vas včasih v krčmi zvečer prav vrlo čez zobe vlečemo. Gorenci, katerim sem Vašo slovnico posodil, Vam nikdar ne morejo odpustiti, da pišete ‚nejsem, nej etc‘. Hude boje imam z njimi. To so križi in težave, da si možje šalobarde ne dadé nič skazati temuč trde da hočemo Dolenci povsod svoje ‚trde ribniške‘ v knjigo spraviti. To se ve da so to le največ šale ali nekaj vendar dokumentujejo.

Prav hvaležna sva Vam, da ste tako dobri in nama toliko pomagata pri Klasji. Zares ne vem, kako bi bilo, ko bi se Vi tolikanj za to reč ne pečali.

Dela imam za zlodja, ali malo malo storim. Zmerom me kak hudič zamoti. ‚Desetega brata‘ moram ravno zdaj na dalje delati. Nekaj sem koraže dobil za to delo, ker Stritarjeva kritika tega kar je tiskanega nej huda, kar se mi tolikanj bolj čudno zdi ker je mož po navadi oster in rezán sodnik, tako da ga m o r a človek rad imeti — in bati se ga.

Kedar bo Wagner kaj pošiljal, zapišite kako vrsto, če ravno utegneta, zakaj vsako pismo od Vas me razveseli.

Ves

Vaš prijatelj

J. Jurčič.

Na Dunaji 25/5 66.

V nedeljo pride Str. Tačas mu sporočim kaj ste pisali. Erjavec je Str.[itarju] obljubil svoje spise in ob praznikih bo kaj novega napravil. S. Jenko nej še nič odpisal.«²⁵

Iz tega Jurčičevega pisma povzemamo osobito važno opazko, tičočo se nameravanega načelnega boja, čigar izbruh že ob tem času je, kakor vse kaže, preprečil miroljubni Stritar. Tudi kritična ocenitev »staroslovenskega« malika Koseskega se je odložila. Tako pri Stritarju kakor pri Jurčiču je odločevala zlasti bojazen, da bi Koseski potem za »Klasje« ne dal svojih spisov, katerih izdajo so zahtevali posebno Štajerci.

Levstik je nameraval, kakor smo čuli, doseči pri Einspielerju, da bi odgovor na Bleiweis-Svetčevo kritiko nove Prešernove izdaje izšel v njegovem celovškem »Slovencu«, čigar dopisnik je bil Levstik. Izšla pa je tam dne 30. maja 1866 samo docela mirna ocena »Klasja,« napisana morebiti po Levstiku, še verjetneje pa po Jurčiču. V tej kritiki izraža njen nepodpisani pisec svoje zadoščenje, da »se je začelo veselejše gibanje na našem slovstvenem polju od leta 60 sem«; zakaj odtlej izhaja vedno več slovenskih knjig. Pritožuje pa se ta kritik nad tem, da še vedno »vlada med našimi narodnjaci nekaka

²⁵ Original v Levstikovi zapuščini v ljubljanski licejki.

mlačnost za slovstvene izdelke«. Docela Levstikov (pa lahko tudi njegovega učenca Jurčiča) stavek je v tej kritiki naslednji: »Gotovo je, da je literatura najboljše merilo za izobraženost in stopnjo omike, na kateri stoji kak narod.« Skrito želo tega stavka meri v Bleiweisa, kateri je imel lepo knjigo bolj za igračo in čtivo za mladino. Nato pisec hvali idejo »Klasja« in se pritožuje, da to lepo podjetje nima dosti naročnikov: »... iz marsikterega kraja, kjer je čitalnica [pokrovitelj vseh slovenskih čitalnic je bil v tem času dr. Bleiweis!], in kjer je več domorodcev, ni duha ne sluha o kakem naročniku; namestu da bi se delalo za razširjavo tega za vsakega Slovenca imenitnega dela, se ne zgodi prav nič. Na drugi strani nahajamo enostranska pota, po katerih se sprehajajo celo naši časniki, mesto da bi živo priporočali delo, katero bode le na veliko čast našemu slovstvu. Gotovo pa nam ne bode časti delalo, ako ga nam zamorite skrivno nasprotstvo in zanikernost rodoljubov.« Nato pisec ocenjuje novo Prešernovo izdajo, omenjajoč, da je pesnikov življenjepis malo prekratek, potem hvali na čisto podoben način kakor Levstik v svojem pismu na Stritarja, tega pisca esej, pritrjujoč zlasti Stritarjevi trditvi, da je Prešeren »pesnik disharmonije, razpertja med idealom in resnico«, in piše: »To je stajalo [Levstikov izraz!], iz kterega še noben presojevavec Preširna ni sodil, ker vsak je le površno kritiko — ako smemo tako reči — pisal, do vira pa se ni podajal. G. Stritar je s tem delom pokazal, da je preštudiral temeljito Preširna skoz in skoz, in da imamo v njem izvrstnega estetičnega kritkarja, kakor ga dozdaj še nismo imeli. Naj se le pisatelju očita, da je ta sestavek bolj himna kakor kritika. [Edino ta stavek direktno reagira na »noviško« kritiko!] Take kritike, kakor smo jih že doživeli mnogo, ktere se sučejo le okoli praznih fraz, ali pa ki grizejo jezikove lupine, si ne želimo.«²⁶

Končno je torej namesto ostre protikritike izšel samo ta krotki, najbrž Jurčičev sestavek. Nameravani načelni literarni boj za vkuse »mladih« proti praktikam »starih« se je odgodil za dobo celih dveh let. Odgodil ga je po vsej verjetnosti Stritar z namenom, da se zanj najde ugodnejša prilika in pripravi

²⁶ Slovenec z dne 30. maja 1866, str. 170. — Izraz »grizejo jezikove lupine« je pristno Jurčičev (prim. v »Slov. glasniku« z dne 1. okt. 1865, str. 312 istega pisatelja prvo in edino »Pismo v slovenskih literarnih rečeh«), zaradi česar je bolj misliti na Jurčiča kot avtorja te ocene v »Slovencu«. Tudi nadaljnja opazka v nji, tičeča se Levstikovih modernizacij Prešernovega teksta, glede katerih meni pisec, »da bi se prenarejale le oblike, besede pa nikakor ne«, govori za to, da je ta mirni sestavek napisal na Stritarjev nasvet miroljubni Jurčič; Levstik bi ga bil brezdvomno ostreje naperil zoper Bleiweisa.

terên. Stritar je tudi zares pričel pripravljati terên s svojimi »kritičnimi pismi« v »Slov. glasniku« 1867 in s svojim dunajskim »literarnim društvom« (krščenim v januarju 1867 z imenom »Mladika«), vse to zaenkrat še v tesni združbi z Jurčičem, marljivo spisujočim svoje povesti in na ta način praktično udejstvujočim novi pravec »mladoslovenske« literature.

Po Jurčiču in Stritarju s tolikimi nadami in tako pomembno zasnovano »Klasje«, za katero se je po že izdanem Prešernu pripravljala izdaja Vodnika,²⁷ Levstika, slovenskih ljudskih pesmi in nekoliko pač tudi že Erjavca, je še pred koncem l. 1866. uvénilo. Zakrivilo pa ni njegove smrti tolikanj enostransko-ostro kritikovanje in nasprotovanje »Staroslovencev«, katero je bilo, kakor smo čuli, združeno trojico Jurčič-Stritar-Levstikovo končno celo še bolj podžgalo, njegove smrti je bil kriv popolnoma privaten slučaj založnika Wagnerja. Ta mož je namreč v jeseni 1866 zabredel v dolgove, v konkurz, nakar je potihem izginil iz Ljubljane.

O Otonu Wagnerju nam je zabeležil dr. Jos. Vošnjak naslednji svoj spomin: »Klasje«, žal, nam je prineslo le Prešerna, potem pa je založnik, knjigar Wagner na kant prišel in kar je še bilo neprodanih knjig in nevezanih pol, prevzel je knjigovez Ničman, ki je leta in leta prodajal to Prešernovo izdajo, da se je vse čudilo, odkod toliko iztisov. Trdilo se je, da je Ničman dal pri Blazniku tiskati pole, katerih je manjkalo in tako sčasom celega Prešerna.«²⁸ Po podatkih, ki sem jih dobil na ljubljanskem magistratu, Oton Wagner ni imel samo »prodajavnice knjigarskih, umetnijskih in muzikalnih reči« — kakor stoji tiskano na njegovih založninah — marveč tudi knjigoveznico na Jurčičevem (nekdaj Prešernovem) trgu štev. 2 v Eggenbergerjevi hiši. Po svojem poreklu je bil ta podjetni mož Nемеc iz Nürnberga, kjer je bil rojen l. 1841. O njegovem založniškem programu nam nudi nekaj podatkov ovitek »Klasja«, na katerem naznanja, da ima v zalogi prvi

²⁷ Kakor smo čuli, je bil začel izdajo Vodnika za »Klasje« prirejati najprej Jurčič, potem pa jo je prevzel Levstik, o čemer ta sam poroča z besedami: »Oton Wagner je bil tedaj po dogovoru s Kastelcem Vodnikovo ostalino (1866. leta) dobil v porabo in potem jo izročil meni, da bi mu jo uredil in pripravil za tiskanje... Bil sem nekoliko lažjih pesnij uže uredil, a Wagner v tem zaradi mnogih dolgov mahoma izgine, ter Vodnikovo ostalino pustil meni, ki sem o njegovem begu zvedel, ko je bil znan uže po vsej Ljubljani.« (Zvon, 1870, str. 302; prim. tudi Levstikove »Zbrane spise«, IV., str. 291.)

²⁸ Vošnjak, Spomini I.—II. 221. O tem ponatiskovanju Wagnerjevega Prešerna zabeleži dr. Vladimir Levec po besedah svojega očeta naslednje: »Poznejše Ničmanove ponatiskе pa je popravljaj Alešovec, ki je v Levstikove poprave pomešal še svoje in vrhu tega pustil v tekstu mnogo tiskovnih pomot, tako da bi se Prešeren samega sebe ne spoznal v sramotni Ničmanovi izdaji.« (Ljublj. zvon, 1896, str. 451.)

natisek Prešernovih »Poezij« (1847) in Levstikovih »Pesmi« (1854), ki jih je bil odkupil od Blaznika. Sam pa je bil že založil poleg »Klasja« še tudi Prešernovo sliko (v treh različnih oblikah), nadalje Pennovo nemško tragedijo iz kranjske davnine »Der Untergang Metullums«, istega kranjskega literata nemški prevod Prešernovega »Krsta pri Savici«, Valentov šaljivi četverospjev »Naš maček«, priročno knjižico »Der neue Münzumrechner« ter Germovnikova nemška prevoda Prešernovih balad »Turjaška Rozamunda« in »Povodni mož«, kakor tudi istega stihotvorca izvorno nemško pesnitev »Die Josefskapelle«, zraven pa še nekega Moritza Siegela večjo nemško knjigo »Versuch einer Käferfauna Krains«. Izdal in prodajal je tudi slovenske sanjske bukve, naslovljene »Sanje v podobah« (ena izdaja s podobami in tekstom, druga s samimi podobami brez teksta). Vrhutega je na omenjenem ovitku obetal tudi izdajo Slomškovih zbranih spisov v dveh knjigah.

Iz menične tožbe, ki jo je tekom njegovega konkurza dne 5. sept. 1868 zoper njega naperil neki Georg Leonhard Wagner zaradi dne 1. maja 1866 posojenih mu 2000 gld., se razvidi, da je imel Oton Wagner kupljen v svrhu izdaje tudi neki Pennov nemški rokopis Prešernove biografije. Kam je potem ta rokopis prešel, ni razvidno iz sodnih aktov. Prvo tožbo zoper Wagnerja je dne 15. dec. 1866 vložil Blaznik zaradi meničnega dolga v znesku 50 gld., kontrahiranega dne 17. marca (najbrž je bil to znesek, za katerega je Blaznik prodal Wagnerju preostale izvode Prešernovih in Levstikovih pesmi) in zapadlega v plačilo dne 1. nov. 1866. Potem je sledila tožba Bambergova za inserate, objavljene v »Laibacherici«, za katere je Wagnerjev dolg znašal 61'56 gld. Nato ga je za blago, prevzeto po njem v komisijo in vredno 90'65 gld., tožila dne 29. apr. 1867 vdova Matevža Krašovca. Končno je dne 4. maja 1867 vložila po svojem predsedniku, advokatu drju, Lovru Tomanu, zoper njega tožbo tudi »Slovenska matica« za povrnitev nekih v prodajo mu prepuščenih knjig ali za njih izkupiček v znesku 74'68 gld.²⁹ V času, ko so se te tožbe vlagale zoper njega, Wagnerja že davno ni bilo v Ljubljani. »Slov. matica« je dne 9. maja 1867 od sodišča dobila v ročni zastav sodno zarubljene knjige Wagnerjeve trgovine. Wagnerjeve zadeve je v teh pravnih zastopal uradno določeni mu curator absentis dr. Anton Rudolf. Naposled je sodišče izročilo razprodajo Wagnerjevega imetka tvrdki Kleinmayr & Bamberg, katera je na dražbi dne 3. marca

²⁹ Primeri »Novice« z dne 19. okt. 1870, str. 338 in Levstikovo polemiko, ki jo je ta vodil z »matičnjaki« (v »Zvonu«, 1870, str. 300, 318 in 334) zaradi Vodnikovega rokopisa, čigar pravico objave, oziroma uporabe pri izdaji pesnikovih del je bil Wagner za 30 gld. odkupil od Mihe Kastelca, lastnika tega rokopisa.

1868 izkupila za vse Wagnerjevo zarubljeno blago 556'39 gld. Večino knjig je »Matica« »kupila sama« (Novice z dne 19. okt. 1870, str. 338), nekaj pa tudi zasebniki in trgovci, Prešerna v »Klasju« torej Ničman. — Za možem, ki je imel kulturno važno namero postati prvi založnik slovenskih klasikov, ni nato nobene sledu več. Ljubljansko sodišče pa je njegovo l. 1866. protokolirano knjigotržno firmo izbrisalo iz trgovskega registra šele l. 1883.

Vse kaže, da je bil Wagner precej smel trgovski začetnik, ki je bil zlasti za izdajo »Klasja« angažiral razmeroma velike vsote. To se dá posneti iz nekega pisma, ki ga je pisal dne 27. marca 1866 — torej ob tistih velikonočnih počitnicah, ko je Wagner z Jurčičem, osebno navzočim v Ljubljani, zasnoval izdajo »Klasja« — Fran Levec svoji Jerici na Primskovo. V tem pismu sporoča sedmošolec Levec med drugim tudi naslednje: »Kar 'Klasje' zadeva, sam ne vem, kako bode. Koseski ne da svojih poezij, pravi, da jih bode po njegovi smrti izdala njegova rodovina — Menda misli, da se bode svet zanje pulil! Toman je prodal svoje pesmi Hohnu [ljubl. knjigovezu], ta bi spet rad dobiček naredil in jih za težak denar Wagnerju prodal. Tako da s Tomanovimi tudi ne bo nič. Preširnovce in Levst[ikove] pesme je že W. kupil od Blaznika, ki ga je prav po ju d o v s k i opeharil pri vsej kupčiji.«³⁰ Iz te Levčeve korespondence z Jerico se dajo povzeti še nekatere podrobne zanimivosti, ne samo o tu zanimajočem nas »Klasju« nego tudi o splošnem tedanjem dejanju in nehanju ustanovitelja »Klasja«, Josipa Jurčiča, ter njegovih dveh sotrudnikov pri »Slovenski vili« — tem prvem »mladoslovenskem« almanahu — o Franu Celestinu in Franu Marnu. Tako naznanja čisto nakratko Levec svojemu dekletu deset dni pred velikimi počitnicami (11. julija 1866) naslednje: »Jurčič je bil včeraj v Ljublj[ani]. Celestin pride jutri. Klasja menda ne bode več.« V nekem drugem nedatiranem pismu izza kakšnih dni poprej ji piše malo več o Fr. Marnu tako-le: »Jurčič pride v kratkem sem, kakor mi je pravil Marn, ki je prišel iz Prage [, kjer je prvo leto študiral na univerzi kot tretji slovenski praški študent za Jos. Staretom in Rebcem]. Govoril sem nekaj s tem in kar mi je pravil o Pragi, dopada mi se veliko veliko bolj kot to, kar vem o Beči. Prvič so v P.[ragi] šole veliko bolj p r a k t i č n e, medtem ko so na Dunaji neumno učene; dijaci so v Pragi skoro vsi izvrstni značajni Slovanje, na Dunaji pa, kakor je po pravici M.[arn] rekel, neumni in pa pijanci. Vrh tega ima v Pr.[agi] človek priložnost učiti se slovanskih jezikov in sploh bolj utr-

³⁰ Original pisma je bil v Levčevi zapuščini in je sedaj uničen. Prepis v moji lasti.

diti se v slovanskem značaji in pa ondi navadi se tudi pridnosti, kajti Čehi so ljudje, ki neutrudljivo delajo. M.[arn] pravi, da bode vse žile napel, da spravi Jurčiča in Celestina tjekaj. Dopal pa mi je Marn bolj kot sem mislil, da mi bode. Samo njegove umazane srajce — hu, te ne morem trpeti! Gotovo ti povem, da raji bi bil strgan, kot za vratom umazan.« — Dne 15. julija 1866 sporoča Levec Jerici nekaj več o Jurčiču in Celestinu, povrnivših se po prebitem prvem univerzitetnem letu z Dunaja v Ljubljano. Dotično mesto iz tega pisma se glasi: »V utorek je bil Jurčič pri meni, predno je šel domu. Povedal mi je marsikaj, pa več žalostnega kot veselega. Med drugim mi je rekel, da nikdar bi nikomur ne svetoval brez denarja iti na Dunaj. Prav bridko mi je tožil v tej zadevi in zadnjič še pristavil, kako težko je človeku, ki bi bil rad značajan, pa vendar ne more biti! S Celestinom sva se pak v sredo zvečer dobila in sicer uže pozno, ko sem šel izpod Cvetličnika [Rožnika], ravno ko me je iskal. Ah koliko drugačen je Celestin kot Jurčič! Bog me varuj, da bi Jožu kaj rekel, kajti to je res, oba sta poštenjaka, da jima ne bi našel para na Slovenskem in morda še kje drugej ne; pa Jurčič je kakor mogočno bobneči gróm, Celestin pa kakor zlatomila večerna zarja, ko solnce zaide že dalječ — za gore. Koj se mu spozna, da mu je še kaj družega na srcu nego domovina in človeštvo, da nosi v srcu tudi sladko ljubezen do svoje ljubice. Koj ta večer sva se pogovarjala o tebi in ob Olgi [Heinricherjevi, poznejši gospe Muysovi], potem pa še v petek opoldne. Tudi zdaj-le ga pričakujem, kajti obljubil mi je, da bode prišel na Cv.[etličnik], potem pak, da se bodeva šla sprehajat. Sinoč sem ga videl iti po Lat.[termannovem] drevoredu z Olgo in njeno materjo. Povedal sem mu namreč, da se okoli 8. hodijo sprehajat. Gotovo ga je gnalo, da jo je šel iskat.« — Iz Levčevega pisma Jerici z dne 14. avg. 1866 se razvidi, kdaj se je zaključila izdaja v snopičih izhajajočega prvega zvezka »Klasja«. V tem pismu namreč piše Levec svoji devojki: »Tretji zvezek ‚Klasja‘ je vendar enkrat že prikoritil na dan. Ako ga še nisi prejela, piši meni, še bolje pa bode, ako pišeš Wagnerju zanj . . . da bodeš imela Preširna vsega . . . Čudno se mi zdi, da Jurčič tako molči, tudi meni nič ne piše, dasi sem mu jaz že enkrat pisal. Celestin mi je pa vendar že dvakrat pisal.«

Jurčič je bil takrat, ko je Levec to o njem sporočal Jerici, torej o velikih počitnicah 1866, na svojem očetnem domu na Muljavi, premišljujoč brez bora v žepu svojo usodo ter usodo slovenske literature. V tem razpoloženju je pisal Levcu naslednje pismo z dne 31. avg. 1866:

»Ljubi France!

Menil sem že, da si se izmej vsega, kar pedantje na vaši gimnaziji uče, najbolj lakonizma naučil, zakaj na Dunaj in na borno, skal in plotov polno Muljavo sem dobil po eno pismice, ki ni bilo nič krajše kakor štiri vrste. Veseli me pa, da si mi se zadnjim svojim pismom priliko naklonil, da te zopet utegnem bolj pravično soditi, kar se bode pa le primerilo, če me boš preveril — to je z dejanjem in peresom — da tvoj zadnji spre-govor ni bil kakov neorganski zrastek iz tvojega principa. Torej glej! če ti je kaj do tega, da človeče kakor jaz kaj bolje sodi o tebi. Pa bojim se, da si preveč zaupam, kajti v tvojem pismu se bere tako, da nemaš dru-zega dela, nego da učiš in kakovo pismo pišeš. Ali jaz nejssem bil tako srečen, da bi bil teh pisem ktero videl, razen enega četrt, na katerega pa še odgovoriti nejssem mogel, ker so bile šole skončane, ko sem ga prejel in adrese nobene v njem. Stavil bi, da si mej množino mojih grehov tudi tega zapazil, da rad drugim svetujem in je oštevam, sam se pa ne poboljšam. Če tudi le-tù ostanem tej svoji slabosti zvest, upam, da mi boš pri-zanesel, saj si že slišal, da stari ljudje pravijo, da imajo to napako vsi ljudje, ki so sami s seboj nezadovoljni in ne da bi sami sebe popravili, hoté, da bi drugi to storil, kar oni nočejo. Podoben sem pijanemu pridi-garju, ki pijance šiba. — No, da začnem, vprašam te: Kaj ti, ali te zlodej moti ali te šele bo, da ne pišeš nič? kakor razvidim iz pisma.³¹ Gorje možu, ki svoje talente zakopava! Vrgli ga bodo tjakaj, kjer tulijo in z zobmi škrtajol pravi sv. pismo. Če praviš, da spoznaš, da nisi za to, ravno td kaže, da si. Človek, ki nej čisto za nič, se ne bo nikdar udal, da nej. Goethe, veliki Goethe, je sam čutil to, ko je ne vem kje dejal: »Svet nas bo bolj pravično sodil, če bo razgledal iz naših del, kaj smo hoteli narediti, kakor kaj smo naredili!«

Pa naj neham; denes sem tak, da mi je glava pusta. Kmalu pridem v Ljubljano, brž ko kakošen soldek dobom. Tam se bova pomenila.

Pusta je na svetu. Tako življenje ni življenje. Rad bi bil šel kam, na Bled, neznansko rad, ali saj si misliš, kaj imam za vragal! O ko bi jaz tisto noro babo srečal, ki jej poetje pravite osoda, zdivjal bi, skale bi s hriba drl in bi je lučal za njo!³² Vidiš, da se ti bo treba bati za moja um in pamet!

Kar mi poveš o 'Glasniku', je res tako, da me skrbi. Kaj bo za en zlodej. Lesar ga bo imel in potlej adijo! Ali kaj bo z mojim Dunajem? Ali bomo morali nazadnje kuto obleči? ali za plot vleči se in ko Pavliha smrti čakati?

³¹ Najbrž je bil Levec pisal Jurčiču v pismu, na katerega ta tu odgo-varja, o svojem počitniškem brezdclju ter oddihovanju od šolskega truda podobno, kakor je bil približno istočasno (dne 14. avgusta 1866) sporočil o tej stvari tudi Jeriči naslednje: »Moje življenje se vedno suče le okrog vsakdanje osi. To se je malo spremenilo, da zdaj, ko imam tako zlat čas, na kako novo pesmico ali povestico mislim, pa kaj misel, misel pomaga, če se v delu ne vresniči? In Cegnar pravi, da kdor veliko misli, malo naredi. Jaz bi že še bil za kaj, pa sem tako zlodljevo len, da je strah! Ko bi imel kdo drugi mojo glavo, pa malo več pridnosti, ne rečem, da ne bi nič opravil, jaz sem pa le prelen in nimam dosti upanja!«

³² V svoji beležnici iz l. 1866. ima Jurčič naslednjo zabeležbo: »Kol-nem te in rotim o s o d a! — Čudna stvar. Zgrabil bi te in kaznoval bi te za milijarde tvojih grehov. A zastonj! Ne poznam te, ne vidim te, ne vem ali si ali te nej, enaka si temi, enaka ničevosti in vendar si grozovite moči. Nič in moč! Osoda, beseda za jezik, za izgovor in sicer nič!«

Norčujem se, ali povem ti, da so trenutki v mojem času, ki jih sam Bog pozna, ki teró človeka in ga vendar nečejo potreti. Amen.

Tvoj prijatelj

*Jurčič.*³³

Značilno je to pismo za Jurčiča kot pisatelja, ker kaže, kako se je že takrat v njem razvijal kramljateljski feljtonist, pomembno zanj kot človeka pa je v pismu to, kako mladi akademik v puščobnem provincijskem milieju in v brezupnih izgledih na lastno bodočnost pozablja sam nase in bodri prijatelja k literarnemu delu, čuteč se za organizatorja mlade literarne generacije.

Fatalni pogin »Klasja« zaradi založnikove krive je bil vse tri glavne člane zvezane trojice Jurčič-Stritar-Levstikove za nekaj mesecev združil. Jurčiča in Stritarja so bile vrhutega krajevno razločile še velike počitnice. Levstik v Ljubljani se je ukvarjal z izdelovanjem slovarja in z jezikovnim koreninčanjem. O tem njegovem poslu je sporočil Levec Jerici dne 30. junija 1866: »Danes sem govoril z Levstikom, ki je veselja poskakoval — včeraj je namreč našel neko koreniko, ki je 15. jezikom podlaga! Pravi, da se bode svet čudil, ko to zve! Srečen človek, ki se tako zatopi v svoj predmet!« — Na neko novo (neohranjeno nam) pismo Levstik Stritarju niti odgovoril ni. Jurčič se je dolgočasil na Muljavi, nadaljeval svojega »Desetega brata« in koncipiral ter pisal še druge povesti (»Nemškega valpta« i. dr.), zraven pa premišljeval in ugibal o svoji bodoči malorožnati usodi.

Bližala se je jesen 1866. Stritarju se je stožilo po Levstiku, s katerim ga je bilo »Klasje« združilo v ožje prijateljstvo. Porezal ga je z naslednjim pismom z dne 20. sept. 1866:

»Ljubi moj Levstik!

Kaj sem se Ti res takó zameril, da mi ni upati odpustka? Zakaj mi tako dolgo ne odpišeš? Saj mislim, da sem Te dosti lepo prosil, ali ne? Saj se da še bog izprositi!

Ali bo pa Klasje morda popolnoma zaspálo? Prosim Te še enkrat, pošlji mi, za kar sem Te prosil [namreč prispevke za izdajo Levstikovih del v »Klasju«], ali pa odpiši mi vsaj, kakó in kaj. Jurčiču sem pisal fisti dan, ko Tebi, pa tudi še ni odgovora — ,maševanje pak je gospodovo!'

Ne ravnaj z mano po mojih zaslužkih — temuč (s strahom sem postavil to besedo!) temuč po svoji milosti!

Bog vé če se še vidiva kdaj — kolera tû — kolera tam! — gorjé jim, kteri ljubijo življenjel

³³ Original v Levčevi zapuščini v mestnem arhivu ljubljanskem.

Sinoči sem brał, da je vzela tudi minist. svetovavca (za podúk) Koller-a [† 21. IX. 1866] — znanega poštenega možá — rojenega Kranjca — mož je nosil smert že v svojem imenu. Bog nam daj ,eno' srečno!

Zbogom!

Neuwaldegg. Nro 68.
ali pa Univerzitat.

Tvoj

Stritar.

*Zdaj mislim, da sem Te vsaj oméčil!*³⁴

Ko se je povrnil v jeseni 1866 Jurčič zopet na Dunaj, je Stritar od njega zvedel, da je »Klasje« definitivno pokopano. Za oba započetnika te izdaje, Jurčiča in Stritarja, bi bil sedaj nastopil položaj, ki ga je Jurčič predvideval že sredi maja 1866, ko je Levstiku pisal, da, če se otreseta »Klasja«, se bosta lotila izdajanja slovenskega satirično-humorističnega »Pavlihe« — grobonazadnjaške razmere v tedanji slovenski javnosti in njune lastne izkušnje ob izdaji Prešerna so kar kričale po njem! — in pa za dunajsko »literarno društvo« se bosta bolj brigala.

Namera izdaje satirično-humorističnega lista je iz neznanih nam vzrokov stopila zaenkrat še v ozadje — ni bilo pač denarja in založnika! Obnovila in poživila pa sta Jurčič in zlasti Stritar med dunajsko slovensko dijaško mladino v nastopni zimi že lansko jesen po Jurčiču ustanovljeno »literarno društvo« »Mladiko«, v katerem je Stritar po vsej verjetnosti čital svoja »Kritična pisma«, ki jih je potem l. 1867. in 1868. priobčeval v »Slov. glasniku« (prve tri pod naslovom »Česa je posebno treba našim pesnikom«). V tem društvu si je Stritar — s pomočjo Jurčiča in Levstika — postavil cilj in namen, z literarno pedagoško sistematičnostjo položiti temelje novi — »mladoslovenski« — literarni smeri, iz tega društva je tudi l. 1868. izšel almanah »Mladika« — za »Slovensko vilo« in »Klasjem« tretji vogelni kamen »mladoslovenske« literature, katere četrti in zadnji fundament je imel postati l. 1870. izišli Stritarjev »Zvon«.

³⁴ Original v Levstikovi zapuščini v ljubljanski licejki.

